

ÉLET ÉS IRODALOM
 SZÉPIRODALMI ÉS
 TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

Előfizetési ár:
 Egész évre 6 ft.
 Fél 3
 Negyed 1.50 k.
 Egyes szám ára 12 kr.

Lapfőigazgató és szerkesztő:
KORBÚLY JÓZSEF.
 Főmunkatárs:
HEGEDŰS ISTVÁN.

*Szerkesztői iroda és
 Kiadó-hivatal:*
 Kolozsvárt, Bel Monastor
 utca 20 sz.

FELHIVÁS ELŐFIZETÉSRE.

Nem szükség fejtegetnünk, mily jelentékeny hatással lehetnek vidéki központjaink a közszellem emelésére. A főváros emelkedjék bár mindnyájunk örömeire és büszkeségére minden igaz magyar metropolisává: veszi erejét, befolyását, ha a vidék közszelleme ernyed, önértetlen. Erdélyrészi kisebb hazánkban a politikai sajtó az utóbbi időkben oly lendületet vett, mely jogos reményt nyújt az iránt, hogy oszlani kezd a közöny, mely ólomsúlylyal nehezedett bérczes hazánk közéletére. De elegendő-e az élet egyoldalú nyilvánulása elé tartani tükröt? Elég-e a központban kiadott politikai jelszavakat, mint hű viszhangoknak keblünk nemes hevületével viszonzóni? Egy ága van-e az irodalom életének vagy az életet tükröző irodalomnak?

Lehet-e tompa megnyugvással megadnunk magunkat egy pár kevéssé szerencsés kísérlet után, melyeket részint itt Kolozsvártt, részint Maros-Vásárhelyt igaz buzgalommal tettek szépirodalmunk és társadalmi életünk önállóbb fejlesztése iránt? Nem kötelességünk-e a kísérletet mindannyiszor újból kezdeményezni, valahányszor a sikerre csak némi kilátás is mutatkozik?

Politikai életünk tolmácsai: a politikai közlönyök is többször hangoztatták annak szükségét, hogy a vidék több önértettel, több önállással, több áldozatos buzgalommal léphetne föl. Az izlés nemesbitésére, a szépírást öntudatosabbá tételére, az irodalom marandó alkotásai iránt a figyelem ébresztésére, a nemzeti műveltség összhangzatos többoldalú fejlesztésére, a nemzeti öntudatnak az élet minden nyilvánulatában egyformán ébrentartására bir-e a főváros elég erővel? Aligha! Mindegyre hangzik a panasz, hogy a politika absorbeal mindent. Csak közelebről nyilatkozott úgy egyik genialis szépírónk, hogy ólomszülő szedése az ő munkássága. De szóljon bár a központ még szebben. Működnek bár még önzetlenebb lelkesedéssel: ha viszhangot nem ébreszt... nem vész-e el fáradságának java-része?

E hiányon kíván csekély hatásköréhez képest segíteni az „Élet és Irodalom“, e szépirodalmi és társadalmi heti lap, mely

mély jelentőségű czimének súlyához képest, törekedni fog komoly irányban hű tükre lenni a társadalom életének — a napi politikának teljes kizárásával, — igaz terjesztője lenni az irodalmi izlésnek, ébresztője ama termékek iránti érdeklődésnek, melyek ez érdeklődést valóban megérdemlik. Igaz, őszinte hangon kíván e lap hozzászólni a nevezetesebb társadalmi kérdésekhez, bevinni az itészet magasabb nézőpontjait az irodalmi kérdések megvitatásába és egy szegény, elhagyatott mezőt, saját kis hazánk irodalmi múltját is művelés alá fogni. Vajha minél több oldalról sietnének e nemes czélunk felé vezető utak egyengetéséhez!

Rovataink berendezésénél, egy kissé eltérve a chablonszerűségtől, csak a vers, az elbeszélések rovatát tartjuk meg állandóan, egyebekben szabadabb mozgást engedünk meg magunknak. Természetesen igyekezni fog lapunk az irodalom és művészet köréből minden fontosabb mozzanatot lehetőleg elfogulatlan tárgyiasággal feldolgozni.

Lapunk minden vasárnap fog egy, és a szükséghez képest másfél nagy íven színes borítékban megjelenni.

A lap előfizetési ára:

Egész évre . 6 frt. ; Félévre . 3 frt.
Negyedévre 1 frt 50 kr.

T. cz. gyűjtőinknek öt egyszerre beküldött előfizető után kívánatra tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Úgy az előfizetési pénzek, valamint a lapszemleli részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők (Kolozsvártt, Belmonostorutca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad STEIN J. könyvkereskedése

HEGEDÜS ISTVÁN,
főmunkatárs.

KORBULY JÓZSEF,
laptulajdonos és szerkesztő.

HIRDETÉSEK.

LÁSZLÓFFY JÓZSEF

Kolozsvártt, (főtér Szathmáry-ház.)

Női kézi munka, rövid és kötött áru üzletében ismét új szállítmány érkezett s igen jutányos árban kapható igen sok mindenféle czikk:

Divánpárnák, kezdett munka és kész 1 frt 50 krtól 20 frtig.
Kendő tartó kezdett munka és kész 50 krtól 4.50 ig.
Kules tartó kezdett munka és kész 60 krtól 5 frtig.
Kalap tartó kezdett munka és kész 50 krtól 5 frtig.
Óra tartók kezdett munka és kész 30 krtól 2 frtig.
Szönyegek kezdett munka és kész 2.80-tól 20 frtig.
Czipő húzók 5 frtől feljebb.
Fehér és színes himzések méterenként 8 krtól feljebb.
Apró disztárgyak izléses választékban.
Canavász és krepp abroszok, deszertek, védterítők, tálcza alá valók, tálcza takarók pohár alá, munkakosárra való terítőcskék.

A fentebb irt asztalneműk simán, ugyszintén himzés alá igen szépen nyomtatva is kaphatók.
Fehér és színes gyapottak: Valódi Király, Pottendorfi, Ausztria, Gumpoldskirchner, Magyar nemzeti, Gyöngy, Schottis stb. fehér és fehéritetlen állapotban. Vigonia mindenféle színes gomolyás gyapott jó színű, ugyszintén sodrott gyapottak, Hárászneműk, czérnák, selymek, tük, mindenféle apróság. Férfi női és gyermek harisnyák, alsó ingek és nadrágok.

BÉLÉSNEMŰEK, ZSINÓROK, GOMBOK.

Midőn számtalan czikkeimet a legjutányosabb árak mellett a n. é. közönségnek ajánlani bátorodom, fennebbi czikkekre becses figyelmeket kérve, magam jó indulatokba ajánlom s vagyok kész szolgájak

(11) (4-4)

Lászlóffy József.

Komót czipők kezdett és kész 1.30 krtól 4 frtig.
Kefe tartó kezdett és kész 40 krtól 1.30-ig.
Ujság tartó kezdett és kész 60 krtól 6 frtig.
Kotta tartó kezdett és kész 80 krtól 6 frtig.
Tálcza előnyomatva vagy simán 40 krtól 3 frtig.
Kályha ellenzők 10 frtől feljebb.
Jardínir papír készítmények lehetőleg legolesőbban.
A himzéshez szükséges fametszett és faragott: állványok és rámpák.
Méter száma fehér, szürke Canava, barna krém stb., jáva, congress, filé, netz kelmék.

EREDETI

FRISTER és ROSSMANN

VARRÓGÉPEK.

Amsterdamban az 1883-diki kiállításon

„ARANY ÉREMMEL“

kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben részesített

SINGER

varrógépeket készpénz, vagy 1 frt heti részletekbeni fizetések és hat évi írásbeli jótállás mellett ajánlja

Neeser János és társa

Kolozsvártt, tordauteza 1. sz.

(7)

(4-52)

FARSANGI IDÉNYRE!

BALI RUHÁK

megrendelhetők 20 frttól felfelé

A LEGJUTÁNYOSABB ÁRBAN

BETEGH PETER

NŐI-PIPERE KERESKEDÉSÉBEN

Kolozsvárt, főtér.

Van szerencsém a n. é. helybeli és vidéki közönségnek szives tudomására juttatni, hogy a jelen farsangi idényre a legújabb bali toilettekhez tartozó bel- és külföldi különlegességek tarlátánok, illusionok, selyem és atlasz kelmék, tullan-laisok, moull és ceppelise, virágok, (darab és garniturokban) tollak, fehér, fekete atlasz és brüner topánok, bali belépők, kesztyűk, legyezők, miedoderek, szalpok, csipkék, kerek és uszályos szoknyák valamint a szakmába vágó még számtalan előrem sorolt tárgyak nagy választékban megérkeztek Ruháknak elkészítését a legutolsó divat szerint egy ruha derék és előhossza beküldése után felelősség mellett elvállalom.

Midőn ez alkalommal a n. é. közönség becses pártfogását kérem, nem mulaszthatom el említés nélkül, hogy előnyös bevásárlásom folytán az elősorolt cikkekkel feltűnő olcsó árbán szolgálhatom.

Muffokból és miederekből.

(14) gyári raktár. (2-2)

(2) fűszer, gyarmatárú, liszt, csemege és bor

KEPERESKEDÉSÉT

(4-5)

a legolcsóbb árak és pontos kiszárlást bizosításon mellett.

HIRSCHFELD SÁNDOR

a „MATRÓZ”-hoz KOLOZSVÁRT

főtér a Plébánia újonnan épült házában.

Ajánlja a n. é. közönségnek díszan ellátott

(6) (4-4)
SONGOTTI FERŐ

KOLOZSVÁRT FÖTÉR II. SZÁM.

Ajánlja

KILÓMÉTERESBŐRIT

uri divat árak

és fehéreművekben

Jelentő olcsó árbán.

FÉRFI INGEK

speciális készítménye.

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ,

erdélyi muzeum-egyleti könyv- és zeneműárús

KOLOZSVÁRT

ajánlja az összes magyar, valamint a német és külföldi irodalom minden ágainak legújabb s legjelesebb termékeiből felszerelt

KÖNYV- ÉS ZENEMŰKERESKEDÉSÉT

(Erdély legnagyobb könyv- és zeneműtelepe.)

Dús raktára kötött és kötetlen könyveknek a tudomány minden ágától. Képes diszművek, gyémántkiadások és ünnepi ajándékok.

HAZAI és KÜLFÖLDI REMEKIRÓK A LEGOLCSÓBB KIADÁSOKBAN.

MINDENMŰ ISKOLAI KÖNYVEK, TAN- és SEGÉDKÖNYVEK LEGTELJESEBB RAKTÁRA.

Ima- és ájtatosági könyvek egyszerű, úgy a legpompásabb diszkötésben stb.

NAGY KITERJEDÉSŰ ZENEMŰ-RAKTÁRÁBAN

mindenkor a legújabb, úgy nemkülönben a klasszikus zeneművek különféle kiadásokban kaphatók. Az olcsósága és jeles tartalmánál fogva méltán hírnevet szerzett

EDITION PETERS

(PETERS-FÉLE GYŰJTEMÉNY.)

mindig teljes számban van raktáron.

Bel- és külföldi könyv- és zeneműárúsokkal való élénk összeköttetésénél fogva minden bárhol és bárki által hirdetett könyv vagy zenemű az eredeti bolti áron kapható vagy rövid idő alatt jutányos áron megszerezhető.

KÖNYV- és ZENEMŰ-JEGYZÉKEK

ingyen és bérmentve.

Vidéki megrendelések gyors és pontos teljesítésére különös gond fordítatik.

Jutányos áron!

FONTOS HIRDETÉS!

Az erdélyi részeken egyedüli a maga nemében!

GÁMENTZY JÁNOS

KOLOZSVÁRT

FŐTÉR, Gr. TELEKI-ház

ajánlja gazdag raktárát, u. m.

BUTORSZÖVEGEBEN,

futó- és nagy salon-szőnyegekben,

JUTE- és CSIPKE-FÜGGÖNYÖKBEN,

bel- és külföldi pokróczokban,

PAPLAN ÉS MÁTRÁCZOKBAN,

valamint **kárpitos- és kocsigyártó anyagszerekben,**
ugyszintén: **Seegras (tengerifű) afrique, lószőr és**
paplangyapot cikkekben.

Megrendelések figyelemmel és a lehetőleg legolcsóbb árban
eszközöltnék.

Pontos szolgálat!

ÉLET ÉS IRODALOM.

SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre . . . . . 1 frt 50 kr.
Félévre . . . . . 3 " — "
Egész évre . . . . . 6 " — "

Egy szám ára 12 kr.

LAPTULAJDONOS ÉS FELELŐS SZERKESZTŐ:

KORBULY JÓZSEF.

FŐMUNKATÁRS:

HEGEDŰS ISTVÁN.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Kolozsivárt, Belmonostor-utca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése. KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. Évfolyam.
Negyedik szám.

Megjelenik minden vasárnap 1—1½ ívnyi terjedelemben.

Kolozsivárt.
1884. január 20.

A MAGYAR NÉP ERKÖLCS-BAJZÁHOZ.

Irta: IMRE SÁNDOR.
(Folytatás.)

de tartozik a szülők. idősbek komoly tiszteléséről megemlékezni. Az egyenlőségi eszmék távol voltak ettől a néptől, mely az igazságot a biblia szavai értelmében ismerte és követelte is, de az előljáróság iránt való tiszteletet, a sokszor kegyetlen földes ur iránti kegyeletet, a családtagokhoz való ragaszkodást ritkán tévesztette el szemel elől. Többször történt, hogy nagy községek földes urat kértek magoknak. A kisebb testvér a nagyobbikat „kend“ czimzettel becsülte meg. A családban az apa szava volt a legfőbb, de a feleségnek (feleség, — fél, fele mintegy kiegészítője, egyenjogú társa a férfinak) kormányzó szava vezette a ház belsejét, a nevelés, a háztartás, a belső, külső tisztaság ügyét stb. A feleség, szokta mondani a magyar nép, fele segítség, „nagy nyereség“, kiért. mint a népdal tartja. „sok határon általmegy“ az eszes férfi. Házasságok vizsgálódása vagy épen elvált, törvényszékek jegyzőkönyvei tanúsága szerint, ritkaságok közé tartozott. A történelem és újabkori tapasztalások tanúsítják, hogy a magyar nép fia e tekintetben kelet népéhez nem tartozott s a magyar nők (értjük itt a népét s a nép körében élőket) igen kevésbé voltak olyanok, melyek ellen a XVI. század magyar és német gúny iratai kikelnek. A külföld Tissot-i, s mások, higyjék el önök, nem valódi, hanem kores, azaz idegennel vegyült vérből való vagy legalább nem népies eredetű magyar nőkről szólnak. Az újabkori nőemancipáció vágya azonban itt is rontó hatást tesz a családi élet tisztaságára nézve. Az arisztokratia itt is olyan, mint másutt; a nép pedig itt is utánoz s majmolódik mint másutt. Annyi igaz, hogy újabb időben nagyon majmolódók lettünk, s nem is épen mostanában lettünk ilyenekké.

A mult században azt szokták mondani: a magyar nem komédiásnak való. Ezzel uta-

sitotta vissza Baranyi general is a Párisban komédiáskodó magyart, ki ebeit scythiai fehér farkasok neve alatt ugráltatta (Szirmainál), — ezért tagadta ki fiát a nemes magyar, ha színészsze lett; ma másképp van, s mi rosszabb, az erkölcsökre nézve állott be a komédiáskodás, ez a népre is áterjedt, ha nem nagy mértékben is.

Azt is meg kell mondanom, hogy az erkölcsiség tisztább volt a Tisza mellékén. Ez állott távolabb a nagy világtól, a kultúrától és romlástól. Érdekes, hogy a káromkodás — melynek nálunk egész historiája van — ami értünkre leginkább Dunamellékről jött Debreczenbe, hol aztán utóbb, mint másutt is, elhatalmasodott. Ez azonban az oláhokkal közös bűnünk, a mi szánkban rettentőbb, nekünk inkább is felrovott bűn.

Érdekes az is, hogy a fajtalanság és annak intézetei a nemességtől és katonaságtól lakottabb nagy városokból jött át, p. o. Szegedről Vásárhelyre, Pestről Czeplédre stb. És a vegyes ajku városok főfészkéi: Arad, Nagyvárad, Kolozsivárt, Pozsony stb. (néha a török háremekbe és a nihilisták tanyáira is kerültek innen nők!) . . . A magyar faj eléggé testies: de fegyelmezve volt, fegyelmezni tudta magát.

A magyar nép családi körének érdekes tulajdona a tisztaság. E tekintetben kivált az alföld, de a székely nép is sok külföldi u. n. miveltebb népet felülhalad. Előnyünk ez az oláh és szláv népek felett. Legalább utazóink így mondják. Jobb módu vidékeken, mint Békés, Bihar, Heves stb. megyékben az asszonyt nehéz dologra nem kényszeríti a férj vagy a család érdeke, mint a szláv népnél és szegényebb magyar lakosságú tájakon is. Ily gazdagabb vidékeken az asszony főtiszte a ház takarítása, meszelése, — s gyönyörű látvány a magyar falvak fehér házait szemlélni úgy távolról. Csak a szellőztetés szükségének érzete hiányzik a népnél erősen; csak azt csodálhatni, hogy a természet körében élő nép hogy nem kívánhatja erősebben a tiszta levegőt, — melyet különben az ő lakásában némely kényelmi eszközök nem rontanak úgy meg.

A nő kötelessége volt még nem sokkal

ezelőtt a „fehér ruha“ készítése is. Ez a rendtartásnak fontos ága a háziiparnak ma már inkább Erdélyben műveltetik, hol néhány még művelt házaknál is, habár csak ékességül szolgáló darabok szövése, fonása előfordul. A gazdagabb alföld e tekintetben hanyagabb lett. Veszi drága pénzen a rosz külföldi vásznakat, szöveteket; idősebb nőink sohajtoznak a saját szövésű vászakkal rakott nagy ládák után, melyeket a régi anyák szoktak a háznál mutogatni s melyekből bőven ellátták a férjhezmenő leányokat. Még a férfi felső öltöny egyrészét is magok készítettek némely vidéken az asszonyok. Rongyolott guba-darabokból, szöszszel vegyítve, szőtték a felöltőül szolgáló köznapi felső ruhákat.

De a magyar nép körében a házi asszony, még a művelt háziasszony is, tudott tisztességesen a főzéshez, a befőzéshez s mi több, a szappanfőzéshez is. Csak utóbbi időben lett az ipar emez utóbbi ága a jó szegediek és debreczeniek monopolioma. Mint a pálinka-, úgy a szappanfőzés is a gazdaszszonynak ismeretes teendői közé tartozott, — a mellett, hogy házának szabója volt és papja, orvosa sőt gyakran tanítója is.

A magyar nép vallásos életével kapcsolatosan fejlenek ki iskolái. Népiskoláink, habár nem tisztán ily jellemmel, voltak a XVI. százban is. Attól fogva csendesen és a népéletből gyarapodott a közoktatás ügye, úgy hogy már a XVIII. százban alig volt legkisebb gyülekezet is tanító és valamilyen iskola nélkül. A jelen száz első tizedeiben pedig már ingyen népiskolákkal birt Békés-megye némely községe. A tanítók állapota nem volt fényes, az igaz; de nem volt rosszabb, mint Németország némely szegényebb vidékén és Skótszágban. Volt házról-házra járó élelmeztetésök, de nem voltak a község csordájának vagy csürhejének pásztorai, mint Németországban. A leányoknak, még e száz elején, nem igen tanították a népiskolákban az írást. Úgy vélték, hogy a leányok, ha írni tudnak, a tudást „nem jóra“ használják. De szép volt a jelen század 3-dik, 4-dik évtizedében elnézni, hogy a derék al-

földi nép körében mikép alakultak tanyai iskolák a felsőségnek beleavatkozása, sőt tudta nélkül. Mint az „orozva költő kotló” fészkei!

Minden vonását a népeletnek nem rajzolhatom. De emlitém fentebb az élet- és vagyonbiztonságot a nép között. Ez úgy-e leggyengébb oldalunk és legszegényetesebb? Ebbeli hibánk mutatja, hogy még a kelet népe vagyunk: déli szlávokhoz, törökökhez közel. Valóban nem szeretném bűnügyünk statistikáját a jó (!) német, francia, angol népével egybevetni, bár a statistika csalódásait tudnám is vitatni.

Csak azt kérem, hogy az összehasonlításokat azokkal a mellétekintetekkel tegyük meg, melyekkel a statistikát alaposá teszik, kiegészítik. Városi élet a magyar népesség körében alig van. Városias lopások, zsebmeteszések, betörések gyilkossággal kapcsolatban vidéken nálunk ritkák; ezek újabb időkben kezdődnek, mint a pénztári sikkasztások stb. A kisebbszerű lopások gyakoriak, talán gyakoribbak, mint a francziánál történtek. A régi táblabírók, senatorok „jöttünk mentünk száz forint” és „10 frt ára petrezselyem”-féle számadása s a kir. városok, s megyék pénzével való „wirtschaft” bizony rendezetlen állapotok, ősi és társadalmi kívüli lét következményei. Így a „betyárság” is, egy sajátos valóban keleties fajta a társadalmi bűnöknek, a mely az olasz titkos társulatok működésével vagy a török-görög korbéli klepták életével, dolgaival, vagy a zaharai beduinsággal hasonlítható össze.

Mit tartsunk minderről? Csak a társadalmi viszonyok megértéséből hozhatjuk tisztába. Tekintetbe kell itt vennünk a magyar nép folytonos zaklattatását idegenektől. A kurucz dal 1710 körül énekelte: „Rajtunk német dül, rajtunk török jár, Tüzzal pusztul ország és határ.” A XVI. század egy nagy

papja, Melius mondta: „Megértjük országunk három felé való szakadását. Egyfelé a török császár, másfelé a római imperator, harmadfelé az erdélyi birodalom bírja és kiozza... mind a két idegen nemzet becstelennül tart, ront, nyúz, fogyat naponként” . . . Így volt ez máskor is. Örökös harci állapot. „L'état de guerre.” A török hódítás, a német zsarolás (a tatár dúlások ismételt) nem engedték, hogy teljes jogérzet fejlődjék ki s állapodjék meg. Az urbéri viszonyok, a legelő-közösség, a földes uri zaklatások, uri székek stb., a foglalások, hatalmaskodások némelyekben a tulajdonjogot kétségessé tették. A földesuri jogok pedig nem is engedtek saját birtokot a szegény földmivelőknek. Így helyzetben nem természetes volt-e a néptől, ha azt kívánta, a mi nem bizonyosan a másé, a mi az övé is lehet, a mi erkölcsi törvények szerint az övé. A kereszténység sok olyat mond, mi a communismus elveinek kedvez. A communismus a nép elméjében nem ma vagy tegnap termett nézet, hanem örök időktől fogva megvolt, — a hűbéri viszonyok háborus évek által fenntartva, míg az igazság a társadalomban nem valósul, természetesen tenyészni és dúlni fog. Vajjon ez irány által okozott bűnök súlyosabbak-e, mint a kereskedésben előforduló hamisságok vagy a nagyok felhasználó rendszere . . .?

De a bűnt, mely ekkép rútitja a népeletet, senki sem gyűlöli erősebben, mint a magyar nép köréből a birtokosabbak. A vagyon ellenségévé teszi ama bűnnek. Innen azok a Lynch-törvény-fele erőszakos kivégzések, melyek a magyar betyárvilág történetében is előfordulnak. Csak akkor voltak az ilyesmi iránt elnézőbbek a nép és a társadalom jobbjai, mikor a rablás-féle kihágások, a zsaroló urak vagy gyűlölt családok ellen intéztettek.

(Vége következik.)

Láda! Kérnek. Jösz-e?

Elbeszélés.

Írta: JÓKAI MÓR.

(Folytatás.)

paripája nem is kérte az engedelmet: nyergestől együtt lehevett a fűbe s a négy lábával az eget rugdalta.

György oda ült a puha fűbe, s lekeríté a nyakáról az iszákot. „A ki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott.” — dörmögé halkán, a mint előszedte a tarisnyából a kenyeret, sonkát.

— Ilyen fekete kenyeret esznek Szepesváralján? — kérde a leány őszinte csodálkozással.

— De csak ilyen volna mindig elég! — mondá György urfi, leszelve a kenyérből a maga számára a száraz felsejét, úgyszintén a sonkából is, hogy aztán a következő téstájából másik szeletet szabjon le, s a sonkát a kenyérré fektetve s mind a kettőt a késsel átszúrva, oda kínálta a leánynak. — Nem kostolná-e meg ezt a madárláttá kenyeret; nem olyan volt ám ez, a milyennek látszik: ennek a sonkának a vad kanját én magam löttem tegnapelőtt.

— No ha a maga lövése, akkor csak elveszem. Isten fizesse meg — mondá a leány becsülettudó szeméremmel; de a viláért bele nem kóstolt volna, hanem eldugta mind a két szeletet a kötényébe. György urfi azonban erősen hozzálátott, meg is duplázta az adagot.

A déli harangszóra az öntöző leányok mind abba hagyták a munkát s odacsődültek nagy zsvajogva a libapásztor leányhoz. Az előkeresett a nagy virágzó hangafa-bokorból egy nagy posztószél tarisnyát s ki-

TÁRCZA.

DÉZSFALVI KLÁRA.

— Ó-székely ballada. —

Ne menj bé, ne menj bé
Dézsfalvi Klára
Ilyen ifjan, szépen
Nagy Oláhországba,
Nem lesz jó tenéked.
Még az ut köve is
Könnyeidet issza,
Soha mig ez világ,
Soha se jösz vissza!
Jaj, hiába mondták
Dézsfalvi Kalára
Apjának, anyjának
Nem hallgat szavára,
Készülődik gyorsan
S titkos úton este
Búcsuzatlan megy be
Fényes Bukarestbe.

*

Szép város, nagy város
Bukarest városa,
Sok könyhullatástól
Sáros a piacza,
Sok székely leánynak
Jártak itt végire.
Aj, én is eljöttem

Magannak vesztire.
Magannak vesztire,
Boér örömi,
Szép ifjuságom
Gyászos végzésire.
Ne kaczagj, ne kaczagj
Kényes uri dáma
Tán te nem is voltál
Szegény asszony lánya, —
Tán te nem is jöttél
Szóttas rokolyába
Kis Erdőországból*)
Boér²⁾ városába,
Tán te nem éhezted,
Nem szomjuhoztál,
Változó ruhádban
Meg nem fogyatkoztál,
Mig be nem kerültél
E bojár házába,
Mig le nem feküdtél
Paplanos ágyába!
Jaj, mert én sem tudtam
Világ rosszágát.
Mutatta a bojár,
Bojárok királya
Hozzám nagy jószágát;
Magához fogadott,
Fényes gunyát adott,
— Ártatlanságamból
Jaj, beh kiforgatott!
Tanuljatok rétam³⁾
Szőke székely lányok,
Fejér Nyikó partját
Ti el ne hagyjátok,
Bizony csúful jártok.

Dézsfalvi Kalára
Igy kesergett vala,
Rongyos, gyűrűs zsidó
Ott meghallá vala.
Elment a királyhoz,
Mind bement neki —
Kalarit a király
Elébe viteti:
„Hát te mit keseregsz
Dézsfalvi Kalára,
Tán nem tartottalak
Elég nagy pompába’.
Vigyétek, vigyétek
Katonák, vigyétek,
Mélységes tömlőczöm
Mélyiro vessétek!” —
Egyszeribe’ vitték,
Tömlőczbe vetették.
Hajnal hasadásig
Oda benn hadd várja,
A mig eítéli
Bojárok királya:
Ötven vesszőcsapás
A büntetés rája.
Dézsfalvi Kalára
Tömlőczben kesereg,
Bánatában szive
Csakhogy meg nem reped,
Az istrázsa hallja,
'Jába⁴⁾ nem akarja,
Keserves éneke
A szivét facsarja.
Oda könyöklő a
Tömlőcz ablakára:
— „Hallod-e, hallod-e
Dézsfalvi Kalára!

osztotta belőle nekik az ebédet. Jó tepertőspogácsa volt. Ki volt számítva: minden szájrakettő-kettő. A libapásztornak is annyi maradt.

Az egyiket odanyújtja György urfinak.

— Hát kegyelmed nem kóstolja meg az én pogácsámat? A magam sütése.

— No ha a te sütésed, akkor csak hozzáállok; pedig már úgy jól laktam, mint egy prépost. Ihatnám is rá.

De csak azért mondta ezt, hogy eldughassa alattomban a keblébe azt a pogácsát. Úgy sajnálta azt elfogyasztani, akár csak ha aranyból lett volna. S azzal indult a folyamnak.

— Csak nem akar kegyelmed a kalapjából inni! — mondá a leány: mikor itt van az én korsóm. S gyorsan megelőzve az urfit, a kis zöld mázos korsóját megmerítette a vizből, s előbb maga huzott belőle, mint a madár, a vékony csőcskéjén keresztül (a hogy illik a kínálkozónak), azután nyújtja azt a lovagnak, a ki tudott annyi emberséget, hogy ne ugyanabból a csücskéből szopja ki a vizet, mert az szégyenpirulás volna a leánynak, hanem a nagyobbik szájából e korsónak, kortyogtatja le a jó hideg italt.

Ejh, de pompás is volt!

— Hisz ennél még Ferdinánd császár sem ebédelt jobban! De tudod még mit csemegézhetnének. Fogok magunknak pisztrángot s azt megsütjük cserepesikon és megeszszük.

— De mivel fogja kegyelmed?

— Van neked fonalad, adsz belőle.

— Hát a horog?

— Van neked egy gombostűd, s abból majd csinállok.

S így szépen mindent kölcsön kérve a leánytól, kikerült a halfogó-készülék. György urfi leült horgászni.

Nagy mester volt ebben: dongó-légygyel csalta a pisztrángot horogra; nagyhamar zsinegre került egy fél kápláralja.

Az alatt fanyársakat faragott, tüzet rakott tárgalyból, mikor a tűz parázsszá lohadt össze, felhuzta a cserepesikra a halacskákat, oda tűzködte a tűzhalom körül; só, paprika volt a tarsolyában. Az is hozzátartozott a gyönyörűséghez, jobbra-balra igazgatni a cserepesikokat, a mig pirosra sült a hal.

Azt azután úgy szokás elkölteni, hogy az ember a halat nyársastól a kezébe fogja. Pompás lakoma volt az! Elismerték mind a ketten.

— Holnap megint ide jövök, halat fogni — mondá György.

— Biz az jó lesz.

— Te is ide jössz a libáddal, úgy-e?

— Hogyne. A vásznat még fehéríteni kell, s a libákat őrizni, hogy rá ne menjenek.

— Ez a sok vászon mind a Drugeth Katáé, úgy-e?

— Az ám.

— Te is az ő cselédje vagy, hugom?

— Eltalálta! Hát kegyelmed kinél szolgál?

— Szepesváralján, a Csáky főispánnál — szölt György, olyan formát fohászkodva, a milyent panaszos cselédek szoktak hallatni, a kiknek nem tetszik a gazda. Úgy-e bár téged Katiczának hinak? — Terelé másfelé a beszédet.

— Hallotta kegyelmed a többi leányoktól. Hát kegyelmednek mi a neve?

— Az enyim meg Gyurka.

— Miféle Gyurka?

— Hát csak olyan „Magajött“ Gyurka. Látod, hogy a gazdám ócska mentéjét viselem. Úgy hittak gyerekkorom óta, hogy a Csákyék Gyurkája.

— Engem is csak úgy szólítanak ám, hogy a Drugethek Katája.

(Folytatása következik.)

DALOK KELET FELÉ.

I.

Ölmegek a legmagasabb hegyre,
Nézek, nézek kelet felé egyre,
De akármily messze látok onnan,
Csak azt érzem, szivem még messzebb van

Kelet felé ha sokáig nézek,
Összefolynak kékelő vidékek;
Ködből fátyol ül a láthatárra,
Könyből fátyol a két szempillámra!

II.

Én bárhol is legyek,
Csak ott a hol te nem,
Mindig, s mindenbe csak
Hiányod érzem.

S az én hiányomat
Te nem érezheted;
Mert ott a hol te vagy,
Hiány nincs, nem lehet!

III.

Már itt az ősz, megrövidülnek
A hosszú nyári napok;
De nékem mind hosszabbra nyúlnak,
Mert nélküled vagyok!

De bár nyúlnának még hosszabbra,
S bár lenne év a nap:
Időm egyébre mégse jutna,
Mint rád gondolni csak!

IV.

Mária napkor búcsut tartanak,
Összeseregglő vándormadarak;
Fecske s a gólya délre mennek,
Uj tavaszig nem is pihennek:
De én ha fecske gólya lennék,
Nem délre, napkeletre mennék;
Mert tavaszom nincs sehol nekem,
Csak ott, a hol te vagy édesem!

J.F. ÁBRÁNYI KORNÉL.

A te büntetésed
En bizony kiállom,
S nem szolgálom többet
Főlséges királyom,
Csak te légy a párom!¹

Hivatja hajnalba'
Bojérok királya:
— „Mégis megdöntöttem
Dézsálfalvi Kalára,
Jere vissza hozzám
Fényes palotámba!
Még most is szeretlek,
El sem is feledlek.
Vesszőcsapás helyett
Csókommal büntetlek!
Bársony hintód helyett
Adok neked kettőt,
Hat szobalányodért
Teljes tizenkettőt!²
— „Nem kell a palotád,
Nem a szobalányod,
Hűségem szeretőd
Ha tömlöczbe hányod,
El is elmegyek én
Szegény istrázsával,
Seregedből való
Szegény katonával!
Találsz te még leányt
Eleget helyettem,
Engemet bocsáss el,
Mert sokat szenvedtem.
— De ha rosszam valod,³
Fogjon meg az átok,
Ne láss magad körül
Soha boldogságot,

Hová lábad teszed,
Bánatvirág keljen,
Te fehér ágyadban
Kigyófi heverjén,
Kit leginkább szeretsz,
Legelőbb veszed el,
Te búbanatodat
Ne értse meg ember!⁴

B. E. és S. J. gyűjtése.

Jegyzet. ¹) Erdőország: nem így mondja ki egészen, talán erdőországot akar mondani, de a sajtóságot kiéjtés kedvéért szükségesnek tartottam így írni ²) Boér = bojér = bojár. Mindhármát hasznájják. ³) Rétam = rajtam. ⁴) Jába = H.ába. ⁵) Vallod, e helyett van itt: akarod.

ELMEFUTTATÁS.*)

Önző — egoista. — Milyen csuf szónak tartják! — De rút értelmet adnak neki! — Ha valakit megdicsérnek, azt mondják róla, hogy önzéstelen. —

De hát olyan rossz önzőnek lenni? — S ildomos-e egy velünk született ösztönünket úgy diflamálni? —

*) E kedves polemia De Gerando Antonina „Egoismus és altruismus” cz. cikkére tárgyalalmaz miatt maradt e számra. A harcza ezuttal nem elegendik a szerkesztőség, bár igen sok megjegyzése volna e cikk logikájára, mely az önzőt a jóért való lelkesedésre hívja fel önzésből, holott ép e lelkesedés hiánya miatt önző.

Szerk.

Önző! — De hát ki nem önző? — Ki az, a ki az énjét nem szereti? —

Erre az a válasz:

„Vannak nagy lelkek, nemes szivek, fenkölt szellemek, a kik énjüket számba sem véve embertársaik javára szentelik éltöket; küzdenek, táradnak jutalom nélkül, s meghalnak többnyire — félreismerve.”

Nekem is volt és van szerencsém ilyen áldott jó teremteseket ismerni. — De mit bizonyít ez? csak azt, hogy ilyenek is vannak, s kell hogy legyenek a világon, de ezek kivételes esetek.

Az önzés velünk született ösztön — és a sirunkig kísér; a gyermek szereti szüleit — önzésből, mert azoktól kap minden jót; nagyobb korában azon játszótársaihoz ragaszkodik, kik megosztják vele almájukat, sós pereczüket, az erősebb fiuk ellen védelmezik stb., ez is önzés; nagyobb korában hivatal kell — nem alma. És ekkor az önzés parancsolja, hogy előzékeny, nyájas legyen, természetének csak a jobb oldalát mutassa, mert csak így haladhat az életben elő: ez is önzés, mert saját hasznáért köteles jónak s becsületosnak lenni.

A leányka épen oly önző, mint a fiu; — azt a kis barátját szereti, ki bubáját oda adja játszani, — később pedig, kinek a körében több kilátása van jól mulatni; anyagi jó és kedves másokhoz de az indok az önzés, visszavárja, hogy mások is jók és kedvesek legyenek iránta; mert

SZINTE FELÁLDOZTÁK!

Angolból.

SAMI LASZLÓNÉ.

(Folytatás.)

A kijelölt időben az asszony megjelent. Szemei ki voltak sirva, arczkifejezésén szokatlan komolyság ömlött el, mi nem kerülhetett ki a Nugente ur figyelmét.

Mi ez, — mi történt — kérde gyorsan. Talán Eleonora — de nem — ő jól van, édes barátom, mi a baja?

— A világ szeme előtt talán nem sok — mondá sóhajtván — de valami, a miért siettetnem kell ezt, a minnek előbb-utóbb be kellett volna következni. Kénytelen vagyok rögtön megtenni azt, a mit egy kissé későbbre akartam halasztani.

— És mi az?

— Csak az eltávozásom innét, csak ez és semmi más — volt a válasz.

— Eltávozás! — kiáltá Nugente ur, s hangja reszketett a felindulástól. Margit, ez rossz tréfa.

— Ez nem tréfa, hanem szent és komoly igazság — volt a szelid válasz. Őszintén megvallva, én és leányom már is sokáig maradtunk itten, most már elég durván ébresztettek fel e tényre.

— Ki merészelt megsérteni? Ki bátorzkodott ilyet mondani? Talán csak nem Klára vagy valamelyik a cselédek közül?

E gondolatra a harag pirja borította el arczát.

— Nem, nem, édes barátom. Cselédei kellő tapintattal viseltettek az özvegy és leánya iránt; Klára pedig, szegény gyermek, ő most is a mult emlékeibe van merülve s keveset gondol a jelenre. Megvallom, hogy távozásom alkalmával a legnagyobb bánatot és aggodalmat ő miatta fogom érezni.

— És nem én miattam? kérde Nugente ur elpirulva.

Ez édesen szemrehányó hang méltó lett volna egy fiatal szerelmeshez, s a Le Grand asszony arczát elborító pir a leányához is oda illett volna.

— Nem, oh nem, hisz az egészen más — mon-

olyan nincs, hogy ösztönszerűleg fel ne ébredne az a gondolat, hogy: „ha én jó vagyok, mások is azok irántam.“

Önzés jónak lenni, mert haszon van benne hiszen kell-e annál nagyobb boldogság és élvezet mint mások szeretetét és elismerését megnyerni? De mindenütt ott van a rugó: az önzés.

Vannak kivételes lények, kiket önzésteleneknek ismer és magasztal a világ.

Ezek, paraszt példabeszéd szerint nyitott marokkal születtek, ellenben az önzők összeszorított marokkal jöttek a világra.

Az ilyen önfeláldozó, világboldogító lények éjjel-nappal csak embertársaik hibájuk felett keseregnek, s azt megorvoslandó, pénzüket, életüket, s erejüket arra fordítják, hogy megjavítsák ez elsúlyedt fajt, s felemeljék őket oda, a hol ők állanak.

Nemes törekvés! De vajjon célzott érnek-e? Minden lépten nyomon megújul a Prometheus meséje, ki tüzet lopott az égből az emberek javára, s jútalma lett a szirthez láncsolás és az ölyv marása, mely nemes szívét emésztette, így — minden lépten megújul az ilyen tény — más név alatt vannak nemes szívű vértanúink, kik egy eszméért küzdenek, szenvednek, örökös nyugtalanság s tettvágy emésztí szívüket, buzgalmok fáradhatatlan, tevékenységük csodával határos, kik éjet-napot egybe téve dolgoznak, a jó ügyért, hogy nemes irányba terejék az embereket; eszük tudományát, szívük szeretetét, s vagyonukat pazarolják e szent célért embertársaikra.

pá szemlesütve. Ön erőteljes férfi, független állásu, mehet oda, a hová tetszik, teheti azt, a mit akar, megválaszthatja társaságát, élvezeteit. De a szegény kis Klára gondos ápolást és gyöngéd felügyeletet kíván.

— És mégis itt akarja őt hagyni?

— Kénytelen vagyok vele — volt a nyugodt válasz.

— De miért?

Le Grand asszony szemérmesen elpirult, mi majdnem sikerült neki és mi több, még jól is állott.

— Nem mondhatom meg önnek.

— De miért? — zaklatta Nugente ur.

— Legyen elég annyit tudnia, hogy annyira szükségessé vált elmenetelem, hogy még ön, a legjobb barátom, sem kívánhatja maradásomat.

— De legalább mint legközelebbi rokonának s öszinte, igaz barátjának, jogom van tudni, hogy miért? és én tudni akarom az okot, hogy miért hagyja el e házat, a hol boldog s tisztelve, becsülve és — Elhallgatott.

A Margit asszony fülei határozottan nyitva voltak, bár szemeit a földre sűtötte. De az az utolsó szó, bármi akart az lenni, nem jött ki a Nugente ur ajakán.

Az asszony kénytelen volt válaszolni.

— Nugente ur — mondá — nagyon egyszerű az egész. Vagy háládatlanok és kiméletlennek kell ön iránt látszanom, vagy részben a nőies finomságról kell lemondanom. Azonban én azok közé tartozom, ki e dologban az illem szigorú szabályát veszem tekintetbe. Ma reggel egy távoli ismerősömtől, s hitem szerint, igaz barátomtól levelet kaptam, e levélben figyelmeztetve vagyok, hogy becsületemet sértő hírek szállongnak rólam, melyeket csak az által czáfolhatok meg, mind leányom, mind magamra nézve, ha az ön házat rögtön és örökre elhagyom.

— Nyomorult rágalmazók! — kiáltá Nugente ur indulatosan. Hogy merészelnék egy olyan nőt bántalmazni, ki annyira felette áll minden gyanúnak és egy olyan emberrel szemben, ki a legirigyebb rágalmától sem fél! — Margit, ostoba rágalom az egész; ne vegye számba, feledje el.

A nő fejét rázta.

S mi az eredmény?

Többnyire csalódás, félreértés s nem egyszerű gúny. Az ilyen áldott lelki jó világboldogítókat rendszeren kizsákmányolják, mert hiszékenyek, oly nemesek, hogy másokban nem tesznek fel nemtelenséget s olyan adakozók, hogy Rothschild vagyonát is el tudnák másokra költeni!

Szerencse, hogy az olyan lények az önzés helyett a reményt kapták születésükkor kárpótlásul; ez élteti őket; minden hiányt, szükségét ez pótol; ha csalódnak, ez vigasztalja őket; s a remény oly fonséges mámorral tölti el lelküket, hogy érzékük elzsibbad e földi aprólékos nyomorúságok iránt, elannyira, hogy az élet-útkokban levő tövissek szurását nem érzik; a remény kiragadja őket a mindennapi életből, rajongókká lesznek, s ha kell, vértanukká; hiszen nekik öröm a szenvedés. mert a jó ügyért szenvedni dicsőség; szívesen fáznak, éheznek, csakhogy mások melegeghessenek s jóllakhassanak; oda adnák életüket, vérüket, vagyonukat egy eszméért. Jót tenni, szeretni, önfeláldozónak lenni, mily fonséges élvezet.

Az önző szűkebb körben mozog s inkább scepticus természetű, nem szeret csalódní s a reményt egy csalfa tündérnek tartja, mely sokat ígér, semmit sem ad; dolgozik enmagáért, aztán családjáért; megtartja és becsüli a törvényt, mert érdekében áll ezt tenni; másokhoz jó — a kölcsönöség kedvéért; mert ember egyedül nem lehet, szükségünk van egymásra.

— Nem lehet, Nugente ur. Távozzom, — elhatározásomat semmi sem változtathatja meg. A jövő héten megyek, sőt ha készülődéseimet előbb el tudom végezni, akkor előbb, Selwynné, a dada, teljesen megbízható, ő gondját viselheti addig Kláranak, míg ön nevelőnként talál számára. Ha egyedül állanék, lehet, hogy nem venném emnyire szívemre a dolgot, de az Eleonora jó hírve az anyától függ, tehát nem tehetek egyebet.

Nugente ur nem válaszolt néhány perczig Mély gondolatokba merült. Társnőjének az utolsó szavaira alig ügyelt, tehát nem is értette meg, s Le Grand asszony nem volt képes az arczán levő komoly aggályt leolvasni; pedig a változó arczkifejezésnek ez az aggály volt a kulcsa. A benső ember erős küzdelmet vívott a külsővel, — küzdelmet: hajlama és kötelessége, multja és jelene felett.

Margit asszony nem szeretett hosszasan függőben lenni, fárasztotta, unta. Székén megmozdult, selyemruhájának a redőjével egy kis zajt csinált, gyenge, alig hallható suhogást. Szeretett volna felállani és távozni, de nem mert. Eszébe jutott, hogy a határozatot siettetni annyi, mint annak jellegét változtatni, tehát mégis jobbnak látta csendesen ülve maradni addig, míg Nugente ur gondolataival tisztába jön.

Nugente ur végre felébredt elmerüléséből s egy nagyot nyelt, mintha ez által a végelhatározásával ellenkező kétélyeit, aggodalmait s félelmeit akarná elnyelni.

Székét közelebb húzta a Margitéhoz. Modorában eleinte egy kis habozás volt, mi az első szavak után eltűnt.

— Margit — mondá — maradjon itt.

— Nem tehetem.

— Nincs más oka az elmenetelre, csak a mit az előbb mondott?

— Nincsen. Hogy lenne? — mondá bámulatos óvatossággal. Nincsen-e meg minden képzelhető okom arra, hogy e helyhez ragaszkodjam, hol hónapok óta annyi édes kötelességet és élvezetet találtam?

E szavakkal a válasz meg volt mondva. A könnyes szemek, a remegő hang már elég válasz volt.

— Margaréta, ha ez így van, akkor bátorságot meritek belőle elmondani azt, a mi a szíven van.

Az önző is ad, de nem bőkezű, csak annyit ad, hogy magának is maradjon. Scepticus és számitó; dolgozik magáért, hogy jólétre vergődjék, mert a tömegnél ez a cél, s e cél pedig csak becsületes munkásságával érheti el.

Az önzés ösztöne nem volna meg bennünk, ha arra nem volna szükségünk.

Az önzés nem erény, de nem is bűn, inkább szükséges rossz. Bizonyos mértékig mindenkiben megvan, még a legnemesebbekben is; s hogy túlságba ne menjen, arra a szülék és tanítók kötelesek ügyelni; de okosan vezetve, az önzés egy igen hatalmas és hasznos erő és az emberiség haladását épen úgy elősegíti, mint az önzetlenség.

Az önzéstelenséget imádom az asszonyokban, épen úgy, mint államférfiainkban. S tisztán elmondhatjuk, hogy a világ gazdag ilyen önfeláldozó nemes lényekben, de gyarló emberek vagyunk és tökéletlenek s ugyanazért nem török pálczázt önző testvéreim felett, csak azt kívánom, hogy tudjunk lelkesülni a jóért, s az önzés találja örömet abban, hogy fájdalom helyett örömet, könyek helyett boldog mosolyt okozzon másoknak, mert egy nagy család vagyunk s ha a családnak egyik tagja szerencsétlen, beteg, tudatlan vagy gonosz, azt megérzi az egész; tehát az önzés parancsolja, hogy szeressük egymást és segítsünk egymáson!

Az önzést számítani a földről nem lehet; de az önzés nem zárja ki a jószágot. Mig a világ világ lesz s ember ember marad, addig az önzés uralma alatt állunk, tehát csak arra hassanak a jobbak, nemesebbek, műveltebbek, hogy az egoizmust nemesebb irányba terejék.

HOGY ÖNZŐ.

Kérem, hogy maradjon velem, töltsé be azt a helyet, melyet rettenetes veszteségem óta oly jól betöltött. Kérem, hogy ezután is legyen oly hű barátom, vigasztalóm és segítőtársam, mint a milyen eddig volt; legyen a kis leányomnak felügyelője, vezére, anyja — de más név alatt. Mint nőmet, egy rossz szó sem érheti kegyedet; és én arra kérem, hogy mint nőm maradjon itten. Nem beszélek úgy, a hogy egy szerelmes ifju beszélne. Mind a kettőnknek volt már más család köteleke, más szerelme; mind a kettőnknek van gyermekünk, legdrágább kincstünk e földön; de azért hatalmunkban van még egymásnak megadni azt a tiszteletet, kölcsönös bizalmat és szeretetet, mi hátra levő életünket boldogabbá és megelégedetebbé tenné. Margit, mondja meg őszintén akar-e felésem lenni? Igen vagy nem? Kövesse példámat, beszéljen nyíltan.

Margit asszony hallgatott egy pár perczig. De ez a hallgatás csak az illem kedvéért történt, elég hosszú ideje volt megfontolni a dolgot, míg a Nugente ur elmerülése alatt az óramutató lassu haladását vizsgálta.

— Igen, felesége leszek — mondá Nugente Howard, én követem őszinteségét. Igyekezem önt boldoggá tenni s Klárának anyja lenni; ámbár, oh fájdalom, de a feledhetetlen kedves Constancet soha sem szűnünk meg gyászolni.

Nugente ur megfogta a kezeit.

— De úgy-e Margit érzi, hogy a feleség szeretetével megajándékozhat?

— Most csak annyit mondok — válaszolá mosolyogva — hogy a Constance boldogságán soha sem esodálkoztam; ha most többet mondanék, azt ön nem hinné és nem helyeselné. Egyedül hagyom önt. Mert megvallom, hogy harmincznyolcz évem daczára szívem elég ifju arra, hogy könnyen izgatottságba jöjjön és az ön szavai mélyebben meghatottak, mint gondolám.

És Margit asszony, jövendőbeli férje látható bosszúsága daczára, ott hagyta a szobát.

(Folytatása következik.)

A kolozsvári nemzeti színház.

(A belügyminiszter úr által egybehívott enquete figyelmébe ajánlva.)

Sámi László, az én feledhetetlen mesterem, egy élet csalódásai alapján fejezte ki azon meggyőződését, hogy az önzellenség lelkes alkotáseinak gyümölcsét az a nemzedék szedi le és élvezi, mely érette nem dolgozott meg. A magyar nemzet politikai, társadalmi és irodalmi újjászületése, mely oly hihetetlen sugárözönnel borítá el nemzetünket, felette gazdag ily szomorú emlékekben, fájdalmas tapasztalatokban.

E fájdalmas tapasztalatok egyikét szerzi meg az, ki a kolozsvári nemzeti színház történetét a felkutatható adatok alapján tanulmányozza. Magam ezt tevém az utóbbi hetekben és mondhatom, hogy egy részről az én bizalomra és jó reményre mindig kinyílni kész lelkem gyönyört élvezett, büszke volt az áldozatkészség újból meg újból föl-fölbugygyanó forrásainak láttára; gyönyört élvezett a nagy emlékek hatása alatt, mely kivált egy Wesselényi Miklós, gr. Bethlen Farkas, b. Bánffy László, gr. Teleky József, gr. Mikes János és az aristocrazia több jelesének nemes alakját idézte föl és a nemes Farkas Sándor emlékét eleveníté meg. De egyszerűsmind azon sokszere küzdelem, kísérlet, áldozatkészség; részvények, páholybiztosítások, a felkelési rovat felhasználása, országos segély, később királyi dotatio forrásaiból lassan emelt és teljesen csak legújabb időben fölszerelt és fűtőkészülékkel és gázvilágítással ellátott színház ugyancsak lehűti a vérmes reményekre lobbanékony szívet és be kell val-

lanunk, egy áldozatkész nemzedék kihalása feletti méltó fájdalomra ad méltó okot.

A színház történetének van azonban egy árnyoldala, mely mégis a jobb jövő előkészítésére hasznos leckét ad. Ez árnyoldal fokról-fokra besötétíti az aggódva kutató lelkét. Nem volt a sokoldaluan kizsákmányolt források felhasználásában semmi tervszerűség, financialis taktika, valódi pénzügyi eljárás. Mindig a források teljes kimerítéséig jutott a választmány, melynek buzgalma tiszteletre méltó emléket fűz e testület multjához. A színház-építés, mellékhelyiségek, öltöző szobák, fűtés, teljes felszerelés, újabb meg újabb, de az előbb használt forrásoknak korai mellözése mellett keresett segélyforrások nyitása útján voltak valósíthatók.

Ki a színház történetét végig lapozza, eszébe jut a sareptai özvegy olajos korsója: mindig elfogyott, de soha ki nem fogyott teljesen. Ha kérni az ember különböző korokban a színházi alap mi-benlétét, újból megakad a felelettel. Beleépítetik a színházba, ruhatárba stb., de aztán mégis mindig alapnak nevezetik.

Nem teremtett egy tartalék-alap, melyet szentnek és sérthetetlennek ismert volna el csak ötven esztendőig: mi lett volna ebből? Az évi számadásokba beletekinteni e sorok írójának nem adatott, mint a ki kívül áll az intéző körökön, de egy nyilvános alap csakugyan több nyilvánosságot követelne. Tudom én, hogy egy oly intézetnél, mely subventio mellett állhat fenn: tulságos követelés az alapok teljes sértetlenségét erőnek-erejével kivánni, de az is igaz, hogy a subventiot mindig a fejletlen igények jogos kielégítése czimén és nem a színházi alap megmentése szempontjából lehet kiérdemelni.

Vegye csak tekintetbe az ember azon indokolásokat, melyekkel a választmány a subventio kérését támogatja: mindig azon körben mozog. E színházi alap akkor, midőn a subventio érdekében a lépést megtették, mintegy 68,000 frtra volt tehető. Ezután újabb adományok és az Ujfalvi-féle alapítvány járult hozzá. És azóta kértek és nyertek subventiot, mely mai napság oly 20,000 frt, mely 30 ezer frtra emelkedik, mert rendszeresítve csak 20 ezer frt van és a színháznak a tavalyi színházi évről újra tizezeret meghaladó deficitje támad. Leszállíták az igényeket akkor, mikor a közönség emlékedett, elbocsáták a zenekart akkor, mikor a zenéi műveltség a városban lendületet nyert és minden ezen takarékoság mellett a színházlátogató kedvet nem lehet feléleszteni, kivált a középpáholyok egész sora üresen áll.

Üresen áll, ez pedig nagyon jellemző körülmény. Az aristocrazia visszavonulását jelenti. A nagy elődök áldozatkészségét az utódok egyrésze közönynyel cseréli föl. Távol áll tőlünk a rekrimináció. Mi a baj forrását és gyógyszerét keressük, nem czélunk hangzatos kifakadások zuhanását zúdítani ez vagy amaz kiválasztottnak nyaka közé. A közügyek tárgyalása, egy féltett nemzeti kincs teljes megmentése tulszárnyal minden személyi tekintetet, sőt épen a személyi tekintetek előtérbe tolésa által és miatt szenved.

Mi tehát a baj? Mi lehetne — természetesen valószínűség szerint — a gyógyszer?

A baj egyik főforrása abban található, hogy a színház nemzeti, országos jelleggel fölruházott intézetnek kreáltatott, anélkül, hogy mindig e vezérelv mellett kezeltetett volna. Állandó szintársulat szervezése, állandó hagyomány teremtése, testületi szellem fejlesztése; állandó zenekar biztosítása, oly nélkülözhetetlen tényezők, melyek nélkül ez in-

tézet országos, nemzeti jellege fenn nem tartható. Az unio kimondása után a subventio megadása mintegy szentesíté a jogfolytonosság által különben is mindig fentartott elvet, mely már az 1794-iki erdélyi országgyűlés által mint tényleg létező óhaj, 1844-ik országgyűlés által mint tényleg létező intézmény, az Urban erőszakos föllépte után, a választmány indokolt fölterjesztésére még az akkori császári katonai és polgári kormányzóság (1851) által is elismertetett.

Ennél erősebb jogalapot keresnünk felesleges. De e jogalapnak meg vannak természetes következményei. Természetes következménye:

a) a színházi alapnak olyan kezelése, mely egy országos alap természetével minden tekintetben megegyezik;

b) a színház éltető lelkének: a szintársulatnak folytonosan ilyenül szervezése és fentartása.

Hogy pedig a folytonosság Kaczvinszky, Havi, Follinus, Fehérvary alatt megszakadt, vagy legalább meglazult: azt ki tagadná. És pedig szeretnek ez időre, mint a színház fénykorára hivatkozni. Fénykor a közönség látogatása tekintetében, de hogy a műgények mértékére nézve az újabbnak haladásával szemben e fénykor magasan kiemelkednék, nagyon kétséges. Igaz ugyan, hogy a műfajok szűkebb körre szorítottak, hogy az utóbbi időkben szerencsétlen kísérletek tétettek, hogy a Korbuly Bogdán áldozatkészsége alatt a választmány a providentialis segély folytán mintegy nyugalomba helyezkedett, minek bizonyítására elég lesz felhoznunk azon körülményt, hogy mig Korbuly alatt a könyv-, ruha- és diszlettári fölszerelésekre mintegy 35 és fél ezer fordított, a választmányi igazgatás alatt 1873, 1874, 1875 és 1876-ban, tehát szintén négy év alatt alig 19,000 és ez is az alaphól. Van-e ez eljárásban következtettség? Aligha! Az utolsó évekről nem is szólok, mert ezek alatt a hanyatlás odáig ment lefelé, hogy most a belügyminiszter urat maga a választmány kéri föl enquete-irozásra.

Nézetem tehát a fenforgó kérdésben az, hogy először a multtal kell tisztába jönni. Most végleges szervezet elhamarkodott volna, mig a segédforrásokkal teljesen tisztában nincs a kormány. Kormánybiztos küldését ajánlanám, ki itt helyben a viszonyokat tanulmányozná, a meglévő vagyont az utolsó foncsikáig számba venné, a hátralékok felhajtása iránt állami segély igénybevételével intézkednék, a páholyjogok kérdését tisztába hozná, a város hozzájárulása mértékét tisztázná, az itteni körökkel érintkezne, a közóhajást kipuhatólná és ha ez így tisztába hozatott: akkor kezdené ott, hol megszakítani sem kellett volna: kezdené a színháznak, mint országos intézetnek, oly szervezését, melyhez állandó nyug- és segély-alappal bíró szintársulat lenne kötve, mely állandó zenekarral lenne ellátva, mely országos jellegénél fogva, a drámai művészet mellett, a dalművészetet is felkarolná.

Ime, beletévedtem a gyógyszer kérdésébe. Legelőbb bizalmat kell és pedig épen a legvagyonosabb és a legbefolyásosabb körök bizalmát kell megnyerni. E feladatot egy tapintatos, szakavatott és az érdekhálózaton kívül eső kormánybiztos tehetné. Azután lelkesedést, igen, ne tessék mosolyogni javíthatatlan rögeszmém: lelkesedést kell ébreszteni. Erre a sajtóval szövetkező műveltebb, finomabb társaság, Kolozsvár societása lenne képes; de épen ezért a mult nagy hagyományát eredeti tisztaságában kell helyreállítani: az állandó és országos jelleget minden áron hangsúlyozni. Sokszor emlegetem az állandó, országos szavakat, az előtt, ki e színház történetét fel-

színesen sem ismeri, szinte oknélküli szóismétlést követek el, holott e színház mindig állandó és országos jelleggel bír; de a szervezet ezt a jelleget ugyancsak nem biztosítja, ugyancsak nem domborítja ki. Ha ezt teszi, akkor azon kapkodásokról, sőt a Korbuly Bugdánnak közméltánylásban részvételét áldozatkészségének is valóban csekély eredményéről nem panaszkodnánk. Mivé emelheti vala a színházat Korbuly Bogdán áldozata, ha ennek állandó hatást biztosított volna a választmány? Volt még idő a jelen évszázad elején, midőn egy pár főr szintén az esetleges deficit fedezésére vállalkozott, tartott egy évig és maradt eredménytelen. Korbuly tovább bírta az áldozatot és lett a vége... en-
quète.

Értsük meg, mit akarok. Pénzügyekben nagyon óvatos és félénk vagyok. Fáj a lelkem, ha egy termékeny forrás: a deficit sivatagjához vezet. Nem arra való egy sziv nemes fellobbanása, hogy az deficit tatarozására devalváltassék. Aztán: nem kapt-e a színház királyi subventiót? Bizony e kegyadomány sem arra való, hogy általa a mulató nép szükségéi fedeztessenek. A kolozsvári országos színház a királyi kegyét az által érdemli meg, ha valóban szolgálja a nemzeti ügyet.

De hát nem tette-e? Ki tagadná annak igazságát, mit közelebbről Szigeti József is elismert kolozsvári tartózkodása alatt, hogy e színház a komoly színrodalmi termékeket előszeretettel kultiválta, hogy ennél a nyegle, léha műfajok gyökeret verni nem tudtak. Hála a közönség nemes ízlésének, hála a szintársulatok komoly ambitiojának.

Tehát a kolozsvári színház a nemzet ügyét szolgálta... És mégis rendre épen e feladat teljesítésének eszközeiből fogyott ki. Az újabb meg újabb adományok azt a tényezőt nem bírták a színházhoz édesgetni, mely nélkül a nemzeti feladat teljesítése lehetetlen: magát a hazafias közönséget és ennek élén a színház első alapítóinak utódait, mint példaadókat.

Most a választmány, mint fájdalmas ismétléssel többször, az utóbbi években, újból deficit árja által elkapva... kapkod. Azon három terv, melyeket van szerencsém hirlapi úton ismerni: nagyon jellemzi a helyzetet, melybe a választmány belejutott és az előrelátás hiányát is meglehetősen mutatja, melylyel e helyzetbe belesodortatott. Nem kétségbeesett terv-e színházat, ez országos színházat, Erdély annyiszor hangoztatott értelmiségének központján a budapesti nemzeti színház gyakorló iskolájává tenni? Nem kétségbeesett terv-e, egy 90 éves multtal bíró választmány mellőzésével egy bot csinálta doctorral, egy idegen emberrel regenerálni kíséreni meg ez intézetet?

Igazán, csak az újabb társadalom állambálynnyozó, előszobás áldozatkészsége, önmaga erejében teljesen kétségbeesett, a mástól kikért bölcsességben megnyugvó áramlata mellett magyarázható meg a második terv is, mely egy Budapestről leküldött szakember rendelkezésére adná a színházat. Mint-ha bizony: ez fölemelné az érdeklődést, föltüznél a lelkesedést, elolvasztaná a közönyt jegét?

Semmi sincs nagyobb ellentétben lelkem meggyőződésével, mint ez irány, mely fájdalom, ácsap tanügyi, iparpolitikába. Az állami mindenhatóság arany napjait éljük. Az állam utóljára önterhe alatt roskad össze.

Én kormánybiztost nem azért akarok, hogy az autonóm jogfolytonosság megszakítottassék, én azért akarok, hogy a színházi alap ügye, a közönség és színház viszonya: történelmi alapon a választmányi rendszer mibenléte: elfogulatlan

elbírálásra találjon. Tehát elbírálást, vizsgálatot kérek, de ezt is csak azon nagyobb közönség érdekében, melynek áldozatkészségét óhajtánám provocalni és biztosan hiszem, hogy ha a kellő hangot eltaláljuk: föl is támasztjuk a leányzót, ki nem halt meg, csak alszik.

* * *

De hát a harmadik terv, melyet a választmány tett magáévá, mely szerint fizetési intendánsra ruháztatnék a hatalom, ki egy művezetővel együtt intézné a színház ügyeit, a választmány, illetve a belügyminiszter előtti felelősség mellett? A választmány kebeléből nevezetnék ki. Idejét, erejét egészen ez ügynek szentelné és épen ezért húzna tisztességes tiszteletdíjat.

A helybeli zeneconservatorium állami segélyt nyerne azon föltét mellett, hogy a színházi zenekar létesítését tegye lehetővé. Az abban hagyott műfajok ismét fölvétetnének.

Mind e tervek együttvéve a subventio emelését igényelnék. És ha egy régebben tett számítást veszek alapul: e subventio 45,000 frtra volna tehető, a mennyiben a színházi alap csak 2000 frtot, a közönség 45,000 frtot tud fedezni a 92,000 frtnyi szükségletből.

Én a 92,000 frtot tulzottnak tartom. A színházi alap jövedelme, helyes kezelés mellett, legalább 4000 frtra tehető, a közönség érdeklődésének fölbresztése mellett majdnem a 30,000 frt rendszersítése mellett is ki lehetne jöni.

De e harmadik tervnek is főhibája az, hogy végleges szervezetet akar létesíteni, mielőtt minden tényező értéke számbavétehető volna, melyeknek együttes felhasználása mellett tisztázható maga a talaj, melyre az újabb szervezet helyezendő. A zeneconservatorium államsegélyt érdemel is, nyerve is, de zenekar, ha a zeneconservatorium tagjai felhasználásával is, egészen külön szervendő. A műfajok teljes köre okvetetlenül visszaállítandó, kivált most, midőn Budapesten megnyílik a dalműszínház és a dalművészet fejlesztése a kolozsvári színház egyik sajátos jellemvonása lehet és legyen. Az intendánsi fizetés nem lényeges dolog, a világ minden utilismusa mellett sem. Ha aristokráciánk megint belép a műpártolásba, ha a színházi választmány szakértő egyénekkel kiegészítettik, akkor akadhat áldozatkész férfi, ki, a jobbák segítségével, ez intézetet fölemelné.

A fizetés ellen nem vagyok, de okvetetlenül megkivánom a szakértelmet. Több évi felhatalmazás elengedhetetlen. Legalább **4 év**.

A szini választmány kijelölheti az egyént nem csak saját kebeléből; hanem neveztesék ki bárki az eo ipso tagja a szini választmánynak és minthogy a választmányt már hagyományainál fogva is az ellenőrzés illeti, elnöke semmi esetre nem volna. Tisztelem a színházi választmány elnöki állását és épen ezért nem akarom, hogy a felelősség elől szabaduljon, azon czimen, mert intendáns. Tisztelem az intendánst, de abnormis dolognak tartom, hogy meneküljön a felelősség elől, annál fogva, hogy elnök. Testületi felelősségről jól mondja az angol:

Not mesures, but men.

Nem rendszabály kell, hanem ember. A testület csak rendszabályt alkothat.

Elnöke csak testületi szellemet representálhat; tehát eo ipso intendáns nem lehet. Nem hármaskormányzás ez, sem kettős, hanem egyes. A szini választmány közvetítő az intendáns és kormány közt. Ez fontos dolog. Majd rájön az állam a tanügy terén is arra a tapasztalatra, hogy nem lehet egyenesen kormányozni Budapestről, ha szaktestülettel kell valamit végezni. Szaktestü-

let, de ez legyen, a színházi választmány: ez az intendáns ellenőrzője, támasza; összetűtközések esetében, felebbező forum. Ez intézmény a törvényi jog élő kifejezése. Az intendáns az igényeket számbaveszi, kormányoz, tervez és végrehajt: a szini választmány utólagosan bírál és ítél. Négy év nem a világ vége; jó útasítás kidolgozása mellett a visszaélésektől úgy is lehet megóvni a színházat; de egy testület untalan beleavatkozása művészeti ügyekbe a legjobb eszmék, a legsikeresebb kísérletek meghiusítására vezet, és a mit legelőbb kell vala említenem, a színészi testület előtti föltétlen tekintélyét csorbitja. Úgy is a nyilvánosság naponta bírálja, hol helyesen, hol igazságtalanul. Úgy is évenként jelentést tartozik tenni, mely a választmány útján a belügyminiszter elé kerül.

Tehát nézetemet egybefoglalva:

Kormánybiztos küldessék ki, hogy a helyzetet itt a helyszínén tanulmányozza, minden oldalú érintkezés alapján előkészítse, a bizalmat fölgerjeszse, az érdeklődést fölserkentse; de mindenekelőtt az alapot tisztába hozza.

Azután a választmány kiegészítése, külön elnökkel élén, volna szükséges.

Intendáns, ki 4 évi felhatalmazást nyer és évi jelentéstételre köteleztetik. Hatalmát a választmány előleges beavatkozása nem korlátozná, utólagos bírálata annál szigorubb lenne. Természetesen az elvi kérdéseket a választmánynyal egyetértve oldaná meg. Rendes útasítást írnia alá, mely rá nézve kötelező. A színházi választmány tagja lenne, akár kebeléből terjesztené fel a választmány, akár kebelén kívül, a kinevező kormányhoz.

Az mindenesetre megkivátnának, hogy az intendáns oly egyén legyen, ki ideje java részét a színháznak szentelje. Födolog nem egy fizetési hivatal, egy kenyérkereseti mód előteremtése, hanem egy ambitio provocalása. Nem bürokrata, de műértő szellem kell. A weimari színházat egy Göthe tetté nagygyá. A királyi kegy nem marad el, de sinecurára sem való.

Minden műfaj felkarolandó. Szigorú szolgálati szabályzat kidolgozandó. Külön művezető állítatnék be a dráma és külön az énekes darabok részére.

Állandó szintársulat szervezendő. A színház nyáron egy pár hóig szünetelne. Színészi segélyalapot is kell teremteni. Kolozsvárt író-művészi kör létesítése által, színészeink számára szélesebb társasélet biztosítandó.

Drámabíró bizottság állítandó föl az esetleg beadandó színművek elbírálására; jutalomjátékul sem választható bármily darab, ha ugyan a jutalomjáték el nem töröltetik, mely kérdéstről e helyen nem nyilatkozom.

A páholyjogok megszerzése, a bérlet mikénti rendezése mind a kiküldendő kormánybiztos előkészítő tanulmányai alapján állapítandók meg a választmány és erősítendők meg a kormány által. A színház pénzügyi forgalma a sajtó útján nyilvánosságra hozandó, mert ez az érdeklődést fokozza.

Egy a helyszínén egybegyűjtendő széleskörű tanácskozmány sok hasznos eszmét vehetne föl.

De hát a város? E város a színházért sokat tehetne anélkül, hogy a színház országos jellege közkára tétetnék, mi a legfontosabb dolog nemcsak a mult hagyományainál, de itt fel nem sorolható okoknál fogva is.

A belügyminiszter ur erélye, tapintata — remélem — eltalálja a legjobb utat. Az itt felhozottakat megírni lelkem tiszta buzgalma indított. Szóljon más is, ki többet tud; de érdeklődjünk e nemzeti ügy iránt mindnyájan, mert *nostra res agitur*.

HEGEDÜS ISTVÁN.

A MEGVÁLTÓ.

— Rajz. —

Na már megint sírsz, mama? O, de csunya vagy, hogy annyit sírsz! 'Sz most nem vert meg apa! Miért sírsz?

— Dehogy sírok, édes. Csak fáj a szemem, azért könyezik. És sietve törli meg szemét. Azt hitte, az esthomályban nem veszi észre a kicsi; de ott ült az ablaknál és könnyes szemében nedvesen tört meg az utczei lámpák fénye. És a gyermeknek oly éles szeme van!...

— Te mama, én láttam, mikor tegnap reád akart apa — és te kiáltottál... Nem aludtam. És elbujtam jól a paplan alá, nehogy engem is megverjen.

— Hallgass Irén! Csak álmodtad azt a bolondot. Hogy is tudsz ilyet beszélni?...

Irén durcásan vonogatja vállát, de nem mer szólni.

— Mama — szól aztán ravaszul mosolyogva. — Add nekem azt a szép piros máslit a mi tegnap a hajadban volt.

A mama zavartan fordul el.

— Nincs Irén, elveszett!?

— Látod, látod — diadalmaskodik Irén. — Én tudom, mikor apa letépte a fejedről, és összetépte és kiabált is. Én nem aludtam. Én láttam!...

— Eredj innen — kiált haragosan a mama. — Ne izetlenkedj annyit, mert megbüntetlek.

A kis leány elpityeredve ül le a diványra. — Mama, 'sze én nem akartam — igazán — — o ne haragudj!?

A mama odamegy, leül melléje, s gyöngöden vonja magához szöszke fejcskóját.

— Irén, édes lelkem — igérd meg a mamának, hogy többet nem beszélsz olyanokat. Az nem illik, és nem is igaz, mert csak álmodtad. Gyere most, fektesselek le, hogy tudjál aludni. Többet nem maradsz olyan sokáig fenn.

— De mama, feladod rám holnap a sottis ruhámat? És megüünk megint sétálni?...

— Igen, ha most lefekszel! — Irén beleegyezik s kegyesen engedi magát levetkőztetni a mamától.

— Megengeded, hogy holnap felsüsssem a hajamat is, mint te szoktad mama?...

— Azt nem, mert megégetnéd magad.

— Hát te, hogy nem égeted meg magad soha, mama?

— Az más Irén — Add a lábad, huzzam le a harisnyád. — Majd ha te is olyan nagy leszel, mint én. Ha sokat alszol, akkor hamar meg-nősz!...

— Mama, ha most erősen jól elalszom, reggelig, mekkorát nővök? Ennyit — né, igen?...

— Igen lelkem, igen.

— Jaj de szeretnék hamar olyan akkora lenni, mint te! Hogy én is vegyek kivágott ruhát, és süsssem a hajamat!...

— De ugy-e Irénkém, nem fogsz többet olyat beszélni?

— Milyent, mama?

— Olyat — tudod, a mit álmodtál?

— Igazán nem álmodtam azt — — —

— Na aludj szíved, jó éjszakát!...

Nagy nehezen ágyba kerül a kis lélekgyötrő. Még a párnák közül is egyre felüti fejét s cseveg a legbadarabb dolgokról. A mama megvárja, míg végre teljesen megszűnik a kérdezősködés és csevegés, s a gyermek lassankint elcsendesedik, s halk, szabályos lélekzete mutatja, hogy alszik mélyen. Akkor ki megy a másik szobába s be teszi maga után az ajtót.

Milyen kegyetlenek is a gyermekek. Kiméletlenül teszik a fájó sebre kezöket, s kíváncsian nézik a kinos vonaglást.

Oh, ha ez a gyermek nem volna!... Igen, mit is tenne akkor?

Akkor is csak hallgatna és türne — mit is csináljon egyebet?

Élni csak kell — és neki nincs senkije, semmije... Az a gondosan ápolt két kis fehér kéz úgy irtózik a nehéz munkától. És vállfűzőbe szoritott szép karsu dereka, hogy is tudna meggömbülni a szemrontó varrás mellett? Aztán, utoljára is, nem olyan rossz az az ő ura. Csak mikor néha-néha rájön az órája. Olyankor nem látja három-négy napig, s mikor aztán haza jön, vagy akárhányszor hazahozzák, majdnem mindenéből kifosztogatva — — szájából ömlik a borgöz, areza kigyuladt, szemei vérben forognak... oh, akkor borzasztó! És olyankor vagy rögtön elalszik, ott a hová leteszik, vagy pedig dühöng, kiabál, követeli a pénzt — a mi már nincs — vad szemrehányásokkal halmozza el, s eszeveszett féltékenységgel kinozza, gyötri... Oh borzasztó, borzasztó!... Az a tegnap esti jelenet is, mintha még most is látná, maga előtt — — mintha még most is hallaná durva hangját — —

— Add elő a pénzem, asszony!.. Hol a pénzem, hova tetted? Gazdag voltam; hová tetted a gazdagságomat? Elprédáltad ugy-e, czifra ruhákra, imádókra?... Hitvány kaczer asszony! Mindig csak az öltözködésen jár az eszed... Színház, bálók, sétálás, ugy-e? Meg a katonatisztek és a hadnagyok, ugy-e? Hát az a piros szalag a hajadban? Összebeszélt jel? hé? Hallgass, ne tagadd, te — — te — —

De hát hová is lett az a nagy gazdagság? Melynek varázsa úgy el tudta vakítani, hogy nem akarta meglátni tőle azt a korhely életet, melyet már az első hetek után tovább folytatott az ura, és a melyért egykor jatszva dobott el magától egy hű szívet, a Balázs Gábor hű szívet. Milyen könnyü vérrrel adta vissza jeggyűrűjét, és csak nevetni tudta könnyeit — egy férfi könnyeit. Hja... a pénz csillogása fényesebb volt könnyél, gyűrűnél... És ha legalább megtette volna, a mire Balázs Gábor kérte, mikor örökre elbúcsúzódtak, ha becsületes, hű maradt volna urához — — —

De a hiúság... a könnyelműség és a keserűség is... Igen, igen... az is!... Oh, hogy meg is bünhődött érte!... Még most is kísértik az emlékek, most és mindig. Mintha még most is hallaná szavát: „Szeresd az uradat Lázár Lenka, jobban mint engemet szerettél. De nehéz óra lesz az, mikor én meg tudom, hogy másra vetted szemedet!...” És ő csak vállát vonogatta mosolygott és mikor az ura egyszer elutazott — igen — hogy is volt csak? A kis szöke hadnagnak olyan szép kék szemei voltak... Könnyelműség, könnyelműség! akkor este. Még az ablakhoz is oda állt és úgy várta! És aztán, mit látott?...

A sötét utcában nagy zajjal gyülekeztek oda az emberek, sok emberek, felnéztek ablakára és mutogattak reá. És aztán lámpát, gyertyát — sok gyertyát — és a fehér hóban a friss vércseppek... Oh, de zavaros történet! Nem tud már emlékezni sem tisztán. Hiszen olyan régen, régen volt minden...

Kezét homlokára nyomja, gépiesen kitekin az ablakon, mintha ismét látni akarná... A sűrű hóhullás megállott s a nehéz vastag fellegek lomhán gomolyogtak szét.

A kis uteza csöndes, kihalt volt, alig jár egy-két ember. Lépteik zajtalanul süppednek bele a frissen hullott hóba.

A sötét égtől élesen válnak el a hóval borított házfedelek. Egy ezüstszerű felhő mögül előbuk-

kan a hold, fényesen és hidegen veti le sugarait s a hó fehér fényével egyesülve, valami sajátságos világitást áraszt. Fénye csillogva törik meg az árookban megfagyott vizet. Koronként éles szél fúj végig, s lesöpri a ház fedelekről a havat. Az asszony szeme elkáprázott. Úgy tetszett neki, mintha mind fekete foltokat látna maga előtt — a fehér hóban a piros vércseppeket — — e perczen az ajtó zajtalanul kinyílt, s egy magos, széles vállu férfi állt meg a küszöbön. „Lázár Lenka“ — szólt mély hangon — azt se mondod, hogy beljebb lépjek?...

— Ki az? — riadt fel az asszony, ijedten felugorva.

— Gyujtsál gyertyát, megömersz mindjárt! — felelt a férfi, betéve maga után az ajtót.

Az asszony reszkető kézzel keresett gyufát, gyertyát, de a mint arcába világitott a jövevénynek, majd hogy ki nem ejtette kezéből.

— Ugy-e nem vártál, Lenka?... Kaczag fel a férfi keserűen.

— Ugy-e nem vártál?...

— Honnan jössz?... rebeg az asszony.

— Honnan jövök Lenka? Gondolhatod, hogy honnan. A börtönből jövök. Hazaerestettek. Kített a hat esztendőm. Mind kiültem. Egy nap hija sincsen. Kierestettek — és adtak intést, jó tanácsot. Csak az a kár, hogy a hat esztendőm nem adhatták vissza. Azért jöttem most hozzád, Lázár Lenka, hogy tőled kérjem vissza!

— Hagyj békét nekem — kiáltott az asszony — hagyj békét! Eredj innen. Semmi közöm hozzád.

— Nincs most már ugy-e? Mikor megölted az életemet... —

— Én, Balázs Gábor? Én? Hogy mersz olyat mondani, te gyilkos!...

— Igen, gyilkos! Az lettem, te miattad lettem. Ártatlant öltem meg, mikor téged kellett volna megölnöm, ezer darabra tépni, mert lelketlenebb voltál a kigyónál, rosszabb voltál a legrosszszabbnál. Oh, de bolond voltam, hogy miattad tönkretettem az életemet. Miattad!... Százszor megsirattam, ezerszer megbántam azóta. Hat hosszú esztendőn keresztül átkoztalak éjjel nappal téged — — ki gyilkossá tettél, börtön lakójává, földönfutóvá... —

— Magad tetted magad azzá, Balázs! Nincs mit szememre vessél. Miért tetted? Én nem mondtam.

— Azért tettem, mert örült voltam! Mert szerettelek jobban az életemnél. Mi hasznom van most belőle, hogy olyan bolondul szerettelek?... Keserűen nevet fel, s fenyegetőleg néma árnyként... —

— Hogy engem ellöktél magadtól, hogy gazdagabbhoz mentél, azt eltűrtem, mert azt hittem, jobban szereted őt, s boldogabb leszel vele, mint az én szegénységemmel... Elmentél vele és uvetgélteél, és én csak néztem... néztem!... De mikor megtudtam, hogy szeretőt tartasz magadnak, Lázár Lenka, akkor megölted azt a czudar kutyát! Bolond voltam, ostoba voltam — — téged kellett volna megöljelek, hitvány, kaczer asszony!...

— Ne bántalmaz, Balázs! Nincs jogod hozzá!..

— Nincs? De van. Szereztem hozzá jogot egész életem árán. És meg fogom magam bosszulni rajtad, úgy, hogy tudom megemlegetsz örökké. Ne félj, nem bántalak egy ujjal sem — — de elmondom majd férjednek, ha még nem tudja, hogy milyen asszony vagy te — — és elmondom neki azt is, hogy mid volt neked az, a kiért én a börtönt kiültem... —

— Balázs — — az Istenre... csak azt nem! Elűz a háztól, ha józan... agyonver, ha részeg! Oh, Istenem, Istenem, hisz oly rég volt az... és most... most?... Mi lesz Irénből... Oh, Balázs, csak azt nem...

— Most tudsz sirni, ugy-e most tudsz könyörögni?... Hagyd el, nem vagy olyan szép vele, mint egykor a nevetéssel. De megkövült a szívem is a börtönbe — — hat év óta nincs egyéb kívánságom, mint hogy lássalak téged is oly nyomorultnak, mint én vagyok...

— Balázs — — eredj innen — — én segítségért kiáltok.

— Kiáltás hát, ha mersz. Azt hiszed, félek valakitől? Mim van nekem elveszteni valóm? . . . Itt fogom megvárni, míg férjed hazajön — részegen úgy-e? Hadd gyönyörködjem benne, milyen gyöngéden szeret, milyen boldog vagy vele . . .

— Oh, Irén, Irén! — zokogott fel az asszony rémülettel, kétségbeesve s mintha e gondolat erőt adott volna neki, szilajon vetette magát a férfira, s erővel az ajtó felé kezdte vonszolni.

Balázs Gábor feldühödve taszította el magától az asszonyt s haragtól, dühtől elvakítva tiporta le a földre. — Nyomorult, hitvány asszony — hörgött — te vagy az oka mindennek, megfojtalak, mint egy kutyát . . .

E pillanatban kinyílt a mellékszoba ajtaja, s a kis leány, a lármától fölriasztva álmából, ijedten szaladt ki. Szőke haja borzosan omlott vállaira, kis rózsaszín lábai, mint két rózsaszín, látszottak ki kurtá ingecskéje alól; oly üdén, ártatlanul nézett ki a homályos szobában, mint mikor tavasszal a rózsapiros barackvirág lehull a fáról a szennyes, sötét földre.

— Mama, mama — kiáltott síró hangon, oda szaladva anyja mellé. — Hagyjanak békét a mamának. Nem szabad megverni a mamát . . .

Hangosan sirva fonta karjait nyaka köré s mindenképen igyekezett felemelni a földről a térdeplő asszonyt.

Balázs Gábor némán állott ott helyében, karjai meredten csüngtek le oldalán — s mintha messze, messze valami sűrű fátyolon keresztül látta volna a térdeplő asszonyt, mellette a síró gyermeket, a gyertya vörösös fényét s az ablakon keresztül a hold fényétől megvilágított havas házfödeleket . . .

— A te gyermeked ez, Lázár Lenka? — kérde végre lassu, elváltozott hangon.

— Az enyém, ne bánts — felelt az asszony felindulástól lihegve, s védőleg takarta el a kis leányt.

— Ne féltsd, — szólt Balázs Gábor csendesen, s a mint oda hajol a gyermekhez, egyszerre kicsordul szeméből a könny; úgy tetszik neki, mintha a hat kinos, becsületes év emléke mind messzebb-messzebb tűnne; a harag, gyűlölet és bosszu, mintha mind egymásután vesznének el a gyermek két fényes szemébe, melynek félnék tekintete, mintha néma kérelem volna, könyhullatása, mintha imádság volna, mosolya, mintha béke volna . . .

— Mindenem ez a gyermek, Balázs, mindenem — zokog az asszony. — Tudom, hogy bűnös voltam, vétkes voltam, könnyelmű, rossz, — de meg is bűnhődtem érte, nagyon meg. Oh, ha ez a gyermek nem volna, Balázs, rég véget vetettem volna már mindennek . . . de így érte, Balázs — érte . . .

Balázs Gábor két erős karjával átfogta a gyermeket s fölemelte magához.

A gyermek előbb ijedten ellenkezett, de midőn látta, hogy nem bántja senki, lassanként megnyugodott s békésen tűrte, hogy az idegen ember csókjaival halmozza el szemét, arcát, kezét . . .

— Hogy szerettem a gyermekeket — szól önfeledten Gábor — akkor régen, mikor még . . .

És úgy tetszik neki, mintha álmot látna; mintha beteljesült volna mindaz, mit egykor hitt

és remélt; mintha hosszú, esőndes, boldog életet élt volna át, melynek minden napja áldott, minden keserve édes, melynek öröme hajnalhasadás, bánata permetező felhő . . .

S karjaiban a gyermekkel hosszasan, némán néz a földön heverő asszonyra.

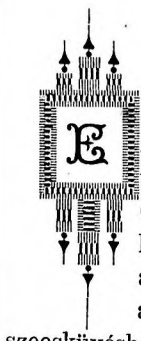
— Viseld gondját a gyermeknek — szólt lassu, vontatott hangon s ölébe teszi a kis leányt.

Aztán esőndesen kilépett az ajtón, a havas, sötét éjszakába . . . A nyitva felejtett ajtón befújt a szél s lobogtatni kezdi a gyertya lángját, hogy az árnyékok tánczolnak a falon.

ANNA.

CENCI BEATRIX.

(Folytatás.)

zen Guerrával tehát némi előzmények után abban történt megállapodás, hogy Cenci Francesco minden jogot a kiméletre eljártott s ennek folytán a legelső alkalommal meggyilkolandó. Beatrixnak a fivére, Giacomo, is felvétetett az összeesküvésbe.

A bűn végrehajtásáról a palota okmánytárának említett okmánya oly jellemző s részletes leírást nyújt, hogy azt csaknem szóról-szóra átvehetjük az olasz szövegből.

Elhatározottat, így ír a történet írója, hogy Francesco megöletése két hűbérnokere bizassék, kik legelkeseredettebb ellenségeivé váltak. Az egyik közülök Márcio, a másik Olimpio nevezetű. Az utóbb nevezett korábban a Rocca Petrella nevű várlaknak várnagya volt s Francesco befolyása által állomásától megfosztatott. Az összeesküdtek mérész tervet készítettek, mely abban állott, hogy Francesco 1598. nyarán családjával együtt az Abbruzokba egy barátjának, Colonna Marcio herceg birtokába, Rocca Petrella várlakba, azon várlakba szándékozott költözni, melyben korábban Olimpio volt a várnagy. Mindkét hűbérnok azt a megbízást kapta, hogy néhány banditát kerítsenek össze a nápolyi királyság területéről s azokat Rocca Petrella körüli erdőségben lesbe állítsák.

A terv nem sikerült: a banditák nem értesítették elég korán Francesco jöveteléről, s így a gróf bántatlanul érkezett meg a kastélyba. Új tervet kellett hát kigondolni s a konokság, a melylyel Francesco még mindig fenyegette Beatrix becsületét, növelte az összeesküdtek nyugtalanságát napról-napra. Minthogy ő hetven éves aggasztján volt és soha sem hagyta el a kastélyt, a banditákat, kik a környékben lappangtak, nem használhatták továbbra, a gyilkosságnak Francesco szobáiban kellett megtörténnie.

Marcio és Olimpio tehát a kastélyba hivattak s Beatrix mostoha anyjától kísérvé, éjnek idején, mialatt atyja aludt, az ablakból hosszas értekeződést tartott velök.

Francesco megöléséért ezer koronás tallérból álló jutalmat ígért; egy harmadát a tett előtt Monsignore Guerrának, a más kétharmadot a véghez vitt tett után a hölgyeknek kellett kifizetni.

Marcio és Olimpio beleegyezésüket nyilvánították s szeptember 8-án 1598-ban titkosan a kastélyba bocsátattak. „Minthogy azonban a napon szűz Mária születésének évünnepe volt, azt kívánta Signora Lucretia, egy ilyen szent nap tisztelete által áthatva, mostoha leánya is beleegyezvén, hogy a gyilkosság végrehajtása másnapra halasztassék.“ A mint ez a másnap bekövetkezett, a két hölgy Francesco

italába opiumot vegyítettek, úgy hogy a gyanútalan öreg csakhamar mély álomba merült.

„Éjfél felé“ lőn a gyilkosság ideje meghatározva s Beatrix a két orgyilkost bevezette a szobába s ott hagyta őket, hogy a felvállalt tettet végrehajtsák. Maga pedig a Lucretia szobájához legközelebbi szobába vonult, hogy a gyilkosok visszatérését s az eredményről való tudósítást bevárja.

Csakhamar azután visszatérve szobájába lépnek Márcio és Olimpio s kinyilatkoztatták, hogy szánalom és irtóztatás visszatartóztatták őket a tetőtől. Nem tudják magokat rávenni, hogy egy szegény öreg embert hideg vérrel álmában meggyilkoljanak.

E beszéd haraggal töltötte el Beatrixet s miután a két embert, mint gyávát s árulót elkeseredetten becsémélte, felkiáltott:

„Minthogy ti nem bírtok annyi bátorsággal, hogy az alvót meggyilkoljátok, hát úgy meggyilkolom én magam, azonban a ti életek se sokáig legyen biztos.“

A mint a gyilkosok e rövid, de borzasztó fenyegetést hallották, attól féltek, hogy a vihar az ő fejök felett tör ki, ha a tettet végre nem hajtják, bátorságot vettek hát, visszalopódtak a szobába, hol Francesco aludt s a szerencsétlennek kalapácsal egy tört vertek be a szeméin át a fejébe s egy másikat a nyakába. Kevés rángatózás után, kilehelte lelkét. A gyilkosok eltávoztak, miután hátramaradt részét a díjnak kezükhez vették. Azonkívül ajándékozott még Beatrix Márcionak egy arannyal szegélyezett köpenyt. Azután kihúzta a két hölgy a bevert két tört, betakarták a holt testet egy finom lepelbe s egy nyílt karzatra vitték, a honnan egy sok águ bodzafára vetették le. Hogy ugyanis úgy tűnjék fel a dolog, mintha az aggasztján egy titkos szobába menetele alkalmával, mely az erkély közelében volt, aláhullott s a fa hegyes ágaiiban magamagát nyársalta volna fel.

Valóban azt is hitték kezdetben, a mint Lucretia és Beatrix színlett jajveszékései, a melyek merőben vigasztalhatlanoknak látszottak, a Francesco haláláról való hírt terjesztették. A gróf tisztelesen eltemettetett s a család Rocca Petrelláról nemsokára visszatért Rómába, hogy büntetettnek gyümölcseit élvezze. Ott egy ideig békében is élt; de az örök igazság nem akarta, hogy e gonosz tett titokban és büntetlenül maradjon.

Állapodjunk meg egy pillanatig s kísérvük meg Beatrix büntetettét a maga erkölcsi jelentőségében taglalni. Értelmünk s érzelmünk itt különös ellenmondásokba jönnek egymással. Beatrix védője később, nem minden jelentékenyebb erkölcsi hatás gyakorlása nélkül, védenze tettét az úgynevezett életotalom elve s joga szempontjából védte, melynek a római jog szerint nemcsak azon esetben van helye, midőn az élet támadatik meg, hanem akkor is, midőn a szűzi becsület van erőszakos támadásnak kitéve. Annyi mindenesetre kétségtelen, hogy Beatrix úgy a tényleges jog, mint a természetjog elvei szerint büntetlenek, íteltetett volna, ha ő atyját azon pillanatban, midőn erőszakkal meg akarta becsületesíteni, ölte volna meg, hogy így magát megvédje. Lényegesen másként alakulnak azonban a dolgok, a jelentékeny időközlet illetőleg, mely a tett indoka és annak végrehajtása közt lefolyt. Az édes atya megölése, az adott körülmények közt, nem volt az egyedüli eszköz, mely a leánynak fenmaradt, ha ő a végső veszélyt magáról elhárítani akarta. Egy sokkal közelebbi és természetesebb eszköze maradt a megszökés. Az életotalom stb. mentsége e szerint itt meg nem állhat. A kegyetlen bántalmazások s erőszakosko-

dások, miket Beatrixnak atya részéről szenvednie kellett, így csak mint enyhítő körülmények jönek számításba.

A hosszas tervezgetés a meggyilkolásra nézve, a nyugalom, a hideg kiszámítás a végrehajtásra nézve, mely még akkor is megtartja egyensúlyát, midőn a szegődött gonosztevők is gonoszságuk iszonyatosságától visszaborzadnak, az a valóban márványszerű szivtelenség iszonyattal tölti el az embert. Ha Beatrix kétségbeesésének vihara által mintegy kiforgatva magából, önkéntesül ragad tört s örületes felkiáltással Francesco kebelébe meríti, úgy tette még menthető volna; de az az előkelően hideg közöny, mit tanusít, megrendítő dolog gyermekhez sehogy sem illő, nőiellen s embertelen dolog.

Ily formán gondolkodott Guerazzi is, ki Beatrix történetét beszély alakban dolgozta fel. Ő Francesco halálát egészen másként adja elő. Mellőzi azt az iszonyatosságot, mi egy alvónak s védtelennek meggyilkolásában rejlik.

Guerra Guido — úgy mond Guerazzi — Roeca Petrellába siet, hogy Beatrixet fogságából, melybe atya vetette s szenvedette, kiszabadítsa. A mint ő kedvesének szobájához ért, annak ajtaját nyitva találta, az éji világítás félhomályában látja az őst az alvó szűz felé közeledni, borzalom s rég elfojtott düh vesz erőt lelkében a vérfertőző ellen, rárohan s gyilkos tőre alatt összeroskad a bűnös aggastyán.

Fájdalom, tudjuk, hogy ez épen csak költői átalakítás, azon célból, hogy Beatrix alakja erkölcsileg emeltessék.

A gondos szerződéskötés a gyilkosokkal, a pontos fizetés is Beatrix közzívűségére vall, s mindenekfelett a végjelenet, hogy a holttestet az áltányról ledobják, hogy a fa ágai közt agyonszurdaltnak tűnjék fel. S a következő nap undort terjesztő alakoskodásai: a fájdalomkitörésekkel. Ugyanaz a Beatrix, ki Márciot és Olimpiot lehordotta, hogy irtódtak az alvó öreget megölni, most színtelt könyhullatásokban áradozik a szenvedett vesztesség fölött, oly természetességgel, mely minden gyanut csirájában elfojt. E komédia is lelki nyereségére hagy következtetést vonni, a minő talán csakis oly uralom alatt fejlődhetik ki, mely azon alapvetet valja: hogy a cél megszenteli az eszközt.

Cenci Beatrix valódi olasz, vagy még több, valódi római nő volt. Korának minden erkölcsi szétziláltsága s jellemtelensége visszatükröződik életének borzasztó tragédiájában Ha olvassuk, hogy a két hölgy elhalasztja a gyilkosságot, mert a szent szűz születés napja ünnepét nem akarják megszentelteleníteni, úgy hangzik, mint éles szatira az egész római katolika vallás elfajulásának rettentő ürességére, mely egy kezével keresztet vet s a másikkal a testvérnek mérget kavart.

De kövessük az események menetét tovább.

Minden legkisebb aggodalomtól, sőt minden lelkiismeretbeli furdalástól menten, Rómába haza megy az özvegy és a leány. A mogorva palota, melynek szobái s termei eddig szenvedéseiknek színhelyei voltak, egyszerre a gyönyörűségek s vigasztalás színhelyeivé változtak át. Monsignore Guerra és Beatrix egy szivvé, egy lélekké lőnek, úgy látszott, hogy legbensőbb viszony fejlődött ki közöttük.

S egyszerre csak az a hír indul meg s terjedez, hogy Francesco nem természetes halállal halt meg. Egy nyomozó biztos, a kit a hulla megvizsgálására s a család viszonyai körüli tudakozódásokra kiküldenek, egy egész sorát a mozzana-

toknak s gyanuokoknak fedezi fel, melyek a Cenci családra nézve a legnagyobb mértékben terheseknek tűnnek fel. Kiviláglik, hogy Beatrix az atya halála utáni napon egy vérfoltos lepelt adott a mosóba egyéb szennyesek között, a nélkül, hogy sikerült volna e vér eredete és tulajdonsága felől a mosónénak kielégítő felvilágosítást adnia. Kivilágolt, hogy a gróf fej- és nyaksebei nem a bodzafa által, melynek ágai közt találtatott a hulla, hanem éles és hegyes eszköz által okoztattak. A római és nápolyi törvényszékek ezek következtében közlekedésbe bocsátkoztak egymással. Elhatározottat a Cenci családnak komolyabb figyelembe vétele s a mennyiben gyanuokok keletkeznek, melyekből bűnösségre lehet következtetni, futásukat letartóztatás által megakadályozni.

(Folytatása következik.)

Hogy lettem én mégis suszter.

— Humoreszk. —

Atyám Borostyány Ignác cipész, de hangzatosabban és jobban mondva cipő-gyár tulajdonos volt; hogy miért van ez hangzatosabban mondva, nó remélem, ezt szükségtelen magyaráznom; jobban mondva pedig, mert atyám bár értett hozzá egy kissé, de ő maga csak ritkán készített cipőt, s ezen ritkán készített közé tartozott azon himzett is, mit anyámnak menyegzőjök előtt ajándékozott, s mit anyám később, menyegzőjük után, papucsesal viszonzott.

Azt hiszem, hogy e papucs ajándék tudata után, mindenki helyes következtést fog vonni szüleim közt létezett viszonyról. Minek tagadnám, a czéhnek megfelelőleg „papucs-kormány“ volt biz' az.

Nem kívánok mértéket venni e papucskorról, s csak is azt jegyzem meg — a mi természetes is — hogy e családi „nő-kényuralomban“ a családi ukázok a „hiúság“ és „nagyravágyás“ sugalmazása folytán adtak ki.

És miután, daczára a mostani világban hirdetett demokratikus elveknek, a jelenlegi világ nem kis része mégis azon előítéletet kapta, hogy a „kaptá“ is azon eszközök közé tartozik, melynek használói kívül állanak minden „udvarolhatási“ képességen, azaz nem tartoznak a jó „partik“ kategóriájába, — anyámnak gyermekéért dobogó szívet azon óhaj töltötte be, hogy fia, már hogy én, szakítson az atyai mesterséggel, t. i. a „cipész-művészettel“; mert az még is nagy dolog volna, hogy épen az ő fiával történjék meg az a páratlan eset, hogy egy tisztességes, verejtékes munkával megvagyonosodott magyar iparosnak a fia is iparos maradjon, a mikor lehet belőle tudom is én micsoda — a konyhára semmit nem hajtó — czímmel bíró „fiszteletbeli“ hivatalnok, a mi már körülbelül közel áll a nagyságos urasághoz.

Kedvem ellenére is tanítottak. Iskolai éveimből leginkább az tűnt fel nekem, hogy midőn tanáraim engem kérdeztek, mindig eszökbé jutott a „kutya“ és „szalona“, a mit összeegyeztettek ilyenképen, hogy „kutya“ so sem lesz szalona.

Hanem azért faragtam a kollegium padjait nyolcz éven át és mint jogász tanultam meg billiárdozni annyira, hogy régi billiárd-kozákságom maradványaként még most is megcselekszem egymásután hét carambolt, sőt ha „disznóba“ vagyok, kétszer annyit is.

Egy szó, mint száz: lett belőlem oly ember,

kit a magyar nyelvtudomány „járdakoptatónak“ jelez, de mi szorosabb értelemben véve nem jelent mást, mint csizma, vagy esetleg cipő koptatást.

Atyám volt üzletében — a miben akkor már egy idegen kaptárkodott, akarom mondani: kontárkodott — ábrándoztam, a midőn belép egy csinos nő cipőt rendelni. Eleinte oda se figyeltem, de midőn az én szép ismeretlenem levette cipőit s picziny lábait oda nyújtja a „cipész-szabász művészek“, hogy e minta lábacskákról mintát, illetőleg mértéket vegyen egy minta cipő elkészítésére, — nem hazudok nagyot, ha azt mondom, hogy minden csepp vérem a fejembe szökött, pedig ezzel bizony elég nagyot mondtam, tekintve terjedelmes mivoltomat, miből joggal lehet következtetni vérem nagy mennyiségére.

Szerelmes Istenem, mily nagyon is irigyeltem annak a boldog halandónak, már t. i. a suszter legénynek a lábacskákat motoszkáló sorsát.

Nem is fumigálni való szerencse egy harisnyával elfátyolozott női lábacskát oly közelből szemlélhetni, mint az a buta fejű suszter, kit nem kényyszerített — mint engem — az etiquette ostoba szabálya, hogy hátat fordítson ennek az élvezetes látványosságnak és csak úgy hébe-korba, lopva-csalva kacsintasson egy-egy futólagos pillantást a harisnyás lábacskákra.

Toldy Pista mondja: „Nőkről a nőknek“, de mit több élvezettel olvashatnak a férfiak, hogy a nőknél csakis a lábak azok, melyek valódi természetességökben látva, nem szépek, de harisnya által elfátyolozva, annál ingerlőbb hatásuk, — hej, csak ebben a suszter bódében éreztem, mennyire igaza van annak a szegény boldogult Pistának.

S bizony-bizony mondom, ha Rafael Madonnait s Michel Angello Vénusait harisnyásan festette volna le, jóval nagyobb lenne hatásuk; s aethetikai érzéket árult volna el Mária Terézia királynő, ha a bécsi Belveder egyik Éva-kosztümos képére, köpenyeg helyett, a meztelen lábakra pingáltatott volna harisnyákat.

— Az én szép ismeretlenem végre távozott a cipész-boltból, én persze rögtön utána. Cipőkoptatásomnak volt már célja, (Isten tudja hányadik!) követni, — kellő discretióval folyton kísérni ismeretlenemet.

Egy-két hét múlva meg lett az eredmény is. Találkozva vele, megszólított:

— Hát már mikor jön el hozzám? Mióta várom.

A boldog meglepetés zavarba ejtett; mire magamhoz tértem, már egyedül voltam; de azért mégis észrevettem, hová tűnt el és így megtudtam lakását.

Persze, hogy másnap már látogatást tettem.

— Na hál' Istennek, hogy már egyszer eljött — csengett bájos ismeretlenem hangja — már van egy hete, hogy türelmetlenül várom.

— Bocsánat nagysád — volt a bámuló válasz — nem tudtam hol van lakása.

— Nem tudta lakásomat? Hiszen, midőn a multkor cipőt rendeltem, ott hagytam névjegyem; rá volt jegyezve lakásom is.

Zavartan mosolyogtam valamit. Kezdem nem érteni a helyzetet.

— Remélem, hogy elhozta a megrendelt cipőket; adja hát már ide, hogy próbáljam fel.

Fordult velem a világ. Kezdem érteni a helyzetet; — no persze, hogy úgy van, az én szépem a multkor látva, hogy atyám volt üzletében oly

**

otthonosan érzem magam, cipész-legénynek nézett s most cipőt követel rajtam. Átkozott modern cipész-világ! A mióta e suszter-legények is úgy öltözködnek, mint mi; hát miben is különböznek én egy suszter-legénytől?

Alig tudtam elrejteni zavaromat; pedig a helyzetet fel akartam használni, mert hiszen kínálkozott az alkalom: cipőt akart próbálni a kicsike. De honnan kerítsek én most hamarjába cipőt; a magamét csak nem adhatom azokra a liliputi lábakra. Én is felordíthattam volna: „Országomat egy cipőért” — ha egy okosabb gondolatom nem támad.

— Ép azért jöttem, hogy kegyed hocsánatáért esedezzem, nagysád: újból mértéket kell vennem, mert az előbbit pech üldözte és elveszett.

Picziny lábak mérgező toppintása; mérgező ajkak haragos lebigesztése; bosszúságot eláruló arc-fintorgatásokból álló gesztus és mimikák után végre következett a legszebb gesztus: levette cipőit, felém nyújtá picziny lábait, vegyek róluk mértéket. Így lettem én mégis suszter.

Édes kis Istenkém! Midőn ott előtte térdeltem, mint egy szerelmes ifjú imádottja előtt, lázasan fogva annak kezét, — no persze én csak harisnyás lábcskákat foghattam, — azt gondoltam, hogy a menyországban vagyok.

Nem csodálkozom már én egy cseppet sem, hogy Hans Sachs suszter-meiszternek asztalán a csirizes tál mellett papír, kezében az áron kívül toll is volt és írta a verseket; volt honnan meríteni költészetét; — nem ejt bámulatba Arany Jánosnak egy költeményében kifejezett esetleges szándéka, hogy felcsap suszter-inasnak; lévén teljes meggyőződés, hogy a csizmadia mesterség közel áll a versfaragó mesterséghez.

Mert egy harisnyával elfátyolozott lábcskának megvan a maga költészet; de megvan a maga tragikum is.

Én élveztem költészetét; de kijutott nekem a tragikumából is.

Ma mértéket vettem szép hölgyem lábcskáikról, holnap elhoztam a cipőket, no de csupa véletlenségből szüek voltak; újból mértéket vettem, aztán hoztam újból cipőt, de azok már igen nagyok voltak; — ezt a turpisságot pedig a protekcionál fogva, miben atyám volt üzlete részesített, könnyen kivihettem — aztán ismét . . . mig végre következik a tragikum, s e tragikumot okozta a suszterné; egyszer csak azon vettem észre magam, hogy miként hajdan atyámnak, most az én számomra készült egy nagy „papucs”; megházasodtam, elvettem szép ismeretlenemet. (No persze most már csak oly ismeretlen, kinek már rég mondhatom: ismerlek szép maszk.)

. . . De erről a papucsról — pszt! Mert ha meg találja hallani valaki, akkor jaj! — igaz, miután e papucsot nem kaptafán készítették, attól nem kell félnem, hogy a kaptafát ütök a fejemhez, de feleségem ujjain körmök is vannak . . .

KELLEN.

Báró Apor Károly beszéde,

melylyel mint elnök, e hó 6-án a. e. 11 órakor, a városi tanács nagy termében, a „Kemény Zsigmond-Társaság” IV. közgyűlését megnyitotta.

Tisztelt gyülekezet!

Nem azért, mintha erővel keresném a hasonlatosságot, mely társaságunk és azon kör között léjeznék, mely a Bánóczy József „Kisfaludy Ká-

rolly és munkái” című művében Aurora fejezet alatt fordul elő, mert semmi sem visszásabb, mint kis dolgokat hasonlítani nagyokhoz: de nekem mégis úgy tetszik, maga a szeszélyes vagy böles idő olykor ugyanazon körülményekkel akarja eszméit elvetni és tárgyait megvilágítani. A Kisfaludy-társaság azon nagy embertől veszi nevét, ki akkor legtöbbet lángolt és hatott; kinek sikerült egy nemes, fenkölt élet árán a nemzet akkori legjobb íróit maga körül gyűjteni s eldönteni, hogy tovább is a görög-nómet classikai irány uralja-e a magyar költészetet, avagy utat engedjen a valódi nemzeti tárgyaknak és formáknak s ez által segítse megteremteni a magyar irodalom aranykorát: Vörösmartyban, Aranyban, Petőfiben, Jókaiiban; — míg a mi társaságunk nevét csak úgy veszi fel, mint a hogy az új szigeteket egy-egy ábrándozó utazó nagy reményeiben egy dicső névvel megjelöli.

Nem, oh nem itt van a hasonlatosság, hanem ott, a hol Bánóczy műve második kötetének végén a Kisfaludy Károly temetését irván le, így szól: „November 23-án (1830) délután 3 órakor volt a temetés. Az esős idő nem tartóztatta az óriási tömeget a részvételtől. A veszteséget — írja Toldy — érezni látszott egész Pest. Ily népes temetést, ily gyászot városunk még nem látott.” Tehát akkor veszi észre Pest — hogy ki lakott, munkált, lángolt, áldozott falai között — mikor annak beláthatatlan tömegek árjában a végtisztességet megadja. Nem, addig is tudta, hogy Kisfaludy mily nagy szellem, hogy az Aurora-kör mekkora missiót teljesít, de azt épen nem hitte, hogy reá, egy emberre s épen egy fővárosban, akkora szükség volna. Ki ő? és mit akart?

Nagyszerű alkotások által saját nevét örökéletűvé tenni ez is szép törekvés, mint azé az álló csillagé, mely concentrált (összesített) fényével társai közül jobban kiemelkedik — nem, ennél többet, nagyobbakat akart ő; oltárt akart ő emelni a magyar költészet és pedig nemzeti irányu költészet nemtőjének.

Elérte-e célját?

Ő nem tudta, hogy el: de mi tudjuk. S akkora, oly fényes küzdelem is csak hamvaiban tudta magát mindennek szívében érezvétenni!

Kétségkívül, ha egy Kemény Zsigmond önmaga gyűjtja meg a fáklyát ifjúsága erejében, midőn a Marosvásárhelyen székelő erdélyi törvényes királyi tábla cancelistái között itt egy ma is fennálló házban kezdette irogatni Martinuzzi regényét, s ő gyűjti maga körül Erdély akkori ifjúságát, íróit; ő, kit erre nagyon sok körülmény bátoríthatott: a hasonlatosság jogos és teljes leendett.

De sokkal kedvezőtlenebb időkben, sokkal kisebb tehetségek, egy nagy helyett gyűlnek hasonló eszme körül, — és nem Pesten vagy Magyarországon, a hol az irodalom, főképp a szépirodalom iránt mindig erősebb volt az érdeklődés, mint erdélyrészi kisebb hazánkban. Itt legjelesebb fejedelmünk alatt is, a minő volt Báthori István, Bethlen Gábor vagy a Rákóczyak — legföljebb az egyházi irodalom és némi részben a historia-írás virágzott. Nagyon természetes oly országban, melynek fejedelmei úgy, mint hazafiai az önfentartási küzdelmükben inkább a hadi és állami, mint a széptudományokkal foglalkoztak.

De hát annak kelljen-e ebből következnie, hogy mi, az utódok, még kevesebbet törődjünk irodalmunkkal, költészetünkkel, nyelvünkkel? s hogy esély eredményeink mellett nehogy még a lelkesebb hazafiak előtt is szánalom vagy gúny tárgyává ne váljunk: tegyük le a munkát, azt jobb időkre, szerencsésebb kezdeményezőkre bízva?

Semmi esetre sem.

Meglehet, ha e kis társaság nyomasztó viszonyok hatása alatt kénytelen volna megszüntetni zajtalan és kevés port felverő működését; ha székhelyét máshová, melegebb, érdeklődőbb szívek körébe tenné át; ha megunva a közönyt, melylyel fáradhatatlanul kísérik e város polgárai, tisztviselői, kereskedői, sőt ifjai törekvésünket, ez által mintegy azt mondván: keressünk magunknak termékenyebb talajt, s észrevétlenül fölszednők szegény sárainkat — meglehet ekkor észre fognak venni, hogy egy fontos tényező kiesett e nemes város emelői közül.

Lám, Kolozsvárt minden irodalmi mozgalmat a legmelegebb érdeklődésben résztvet a polgári és értelmiségi elem. Kolozsvár három napilapot tart fenn és számos folyóiratot, heti közlőnyt: és mi egyetlen szépirodalmi lapot, egyetlen közlőnyt ne tarthatnánk-e fenn? Vagy a mi társadalmunk nem érezné azt, hogy fejlődő városban egy-egy lap az, a mi a házon az ablak, a melyen t. i. a világosság és jótékony levegő beáramlik.

Társaságunk egy lapot indított meg a legjobb törekvéssel, egy helyes irányu társadalmi és szépirodalmi közlőnyt, egyfelől a társaság segítségével, másfelől az ország minden jobb íróinak támogatásával. Mindent megteszünk, hogy hasznosokká váljunk, hízagot pótoljunk és mivelődésünket előmozdítsuk.

A helyett, hogy tisztelt előfizetőinknek ajándékokat, képeket, francia regény-melléleteket és szabás-rajzokat igérnénk, egyet megígérünk: közölni fogjuk neveiket támogatóinknak, nem pressióból, nem is hízagó hálából, hanem hogy igazoljuk magunkat és bemutassuk társadalmi életünk képét. Adja az ég, hogy e rajz minél fényesebb legyen!

Én hiszem, én tudom, hogy e város, mely egész lelkesültséggel ragaszkodik az itt székelő királyi itélő táblához; mely új hatalmas kaszárnyákra 60—70 ezer forintot vett fel; mely köveztet eze- reket fordít; mely gátjaira, zsilipjeire százezereket nem sajnált, mert tudja, hogy az anyag erő, és az erő hatalom; — megfogja tartani azt a kis tűzhe- lyet is, melynél gyermekeivel, nyugvó óráiban a szép culturának, a nemzeti irodalomnak áldozzon.

Mi kitértük a zászlót, hogy az lobogjon. De jaj annak a zászlónak, mely harez nélkül török ketté; jaj annak az eszmének, mely híveket nem talált, és már most azt kérdem! jaj legyen-e a szé- kely földön annak az eszmének, melynek neve ma gy ar nem zeti i ro da lom!

Talán az Isten nem hagyja, hogy oda jussunk. Ezzel a gyűlést megnyitottam.

IRODALOM.

Kisfaludy Károly és munkái.

Írta Bánóczy József. Budapest Franklin-Társulat. I-ső köt. 1882. II. k. 1883. VIII adf. 882 l.

Vannak írók, kik jól ki tudják érezni a kor hangulatát, s ezekből, habár nem teremtenek is valami maradandót, nagy hirre tesznek szert, s nagy hatással vannak a korra, a melyben élnek. A siker és taps azonban rendszerint elragadja őket, s a helyett, hogy a szívek titkos redőit igyekeznének fűr- készni, vagy merész compositiók által a tökélyt megközelíteni: csak a felületen maradnak, s a di- vatnak és a közönség szeszélyének hódolva, külsősé- gekben keresik és ezekkel is érik el a hatást. Az utóbbi tétel inkább az újabb írók némelyikére al- kalmazható, de az előbbi teljesen ráillik Kisfaludy

Károlyra is. S szerintünk éppen az általa alkotott művek benső értéke és külső hatása között fennálló fordított viszony okozta azt, hogy mindez ideig — Toldyt kivéve — nem akadt számbavehető életírója, sem műveinek elfogulatlan ítélője. S valóban nehéz dolog is egyfelől fellengős szavakkal esetelni a ropant hatást, másfelől pedig rideg igazságossággal kimutatni, hogy a mű, a mely ezt előidézte: gyenge.

Már pedig a valódi tudós legszebb és egyszerűsége legszentebb kötelessége éppen az igazság keresésében és bátor kimondásában, nem pedig annak diplomatisztikus elpalástolásában áll.

Ime, ez az oka, hogy részünkről nem tartozunk Bánóczyi feltétlen dicsérői közé.

A mi az adatok összegyűjtését s az életrajzot magát illeti, elismerjük, hogy teljes mértékben megfelelt a várakozásnak. Nem kimélt semmi fáradságot, levelezett, kutatott, látogatásokat tett, szóval összegyűjtött mindent, a mi csak összegyűjthető volt, s oly teljes képet adott Kisfaludy K. életéről, minőt rajta kívül senki.

Az egyes művek esztétikai méltatásánál azonban kitűnik, hogy a fentemlített okok szerzőt is akadályozván, nem képes többé objectiv maradni; hanem sophisticated esztétikai tételtől indulva ki: feláldozza a tetszetősségnek az igazságot. Avagy mért lenne „helytelen és fölös eljárás“ a tatárokról „abszolút“ ítéletet mondani, midőn Kisfaludy maga kimondja róla a lehető legabszolútban, hogy:

Sok haza puffogás, sok semmi, de szörnyű magyarság, Bundás indulatok: oh, be tatári műv ez!

Úgyde „ő abszolút szemmel nézte és ítélte magát — neki szabad volt. Nekünk nem“ — mondja a szerző az I-ső k. 304-ik lapján. Hogyan?... Nekünk nem szabad kimondani az igazságot akkor, midőn maga a költő, s ma már az egész művelt közönség belátja és kimondja?... Az esztétikusnak az lenne a kötelessége, hogy, habár napnál világosabban áll is előtte valamely tény, azt mégis megmásítsa és elferdítse?... Isten őrizzen tőle, valamint azon tétel érvényesülésétől is, hogy „a helyes bírálati mérték... nem is abszolút, hanem relativ“ stb. (I. k. 106.) Ezer szerencsénk, hogy az idő ítélete mindig abszolút, s így e veszedelmes elv sem maradandó, mivel idővel — kivált ha ily elveket viszünk a kritikába — oly iszonyu halmazra szaporodik az irodalom, hogy az ily „relativ“ értékű művekkel nem fogja emlékezetét terhelni az utókor.

Szerző tévedése tehát világosan az, hogy Kisfaludy K. hatását — mely, a mint munkájából is kitűnik, inkább külső körülményektől függött — nem tudta elválasztani a művek benső értékétől. Ennek tulajdonítható aztán a sok ellentmondás és ismétlés is, melyek közül az utóbbi lényegesen befoly arra, hogy műve két vaskos kötetre terjedjen. A túlságos terjedelmet szerző maga is érzi, s az előszóban azzal igyekszik igazolni, hogy „a tárgyalt személy a legjelentékenyebbek egyike irodalmunkban“ s „hogy ő ennél nagyobb méretű emléket is érdemel.“ Igaz, csak hogy a mű azon hatást tette reánk, mintha erőszakkal nyújtatnék, s ez bizonyára nem válik előnyére. Vörösmarty is van oly jelentékeny, s Gyulai mégis félekkora műben tudta méltatni, pedig nála a korrajz sokkal hübb és kimerítőbb, az esztétikai méltatás magasabb, az életrajz melegebb, s ezenkívül jellemző apróságokban is gazdagabb, mint emitt. Az ok inkább az, hogy szerző nem tud az anyagalmaz fölé emelkedni s ítéleteit nem képes a magok helyökön oly formán koncentrálni, hogy rövidegök és határozottságok által maradandó benyomást tehetnének az olvasóra.

Oly művel állván szemben, mely a Kisfaludy-

társaság aegise alatt jelent meg, nem hallgathatunk el még egy pár aprólékosabb észrevételt, noha, éppen a fennebbi okból, az előbbieknél inkább a mű abszolút értékével volt ezélünk foglalkozni. Ilyenek, hogy a styl kissé szintelen és egyhangú, s szerző, kivált az egyes művek esztétikai méltatásánál inkább részletez, mint jellemez. A határozott ítéleteket kerüli, s a hol Gyulaira vagy Toldyra hivatkozhatik: szívesen engedi át a szót nekik. Ezzel szemben nagy előnye, hogy hőseit nem igyekszik emberfeletti dolgokkal felruházni, s az életrajzi részletekben csak oly dolgokról ír, a melyekre határozott bizonyítékai vannak. Lehet, hogy műve ez által veszített a nagy közönség előtti érdekességéből, de abszolút értékét illetőleg az utókorra nézve a forrás-művek rangjáig emelkedett.

CSERNÁTONI Gy.

NÉÉB MÁRIA.

A legidősebb magyar színésznő, s az egykori kolozsvári első színjátszó társaság egyetlen élő tagja a f. hó 17-ére virradó éjjel jobb létre szenderült. Az elhunyt az 1820-as és 30-as években egyike volt Kolozsvár kedvenceinek, s szoros ösmeretségben állott ébredező színtügyünk minden jelesével. A színpadtól már 1847-ben visszavonult, s azóta itt élt rokonai között, mindvégig megtartva szellemi rugékonyságát és kincseket érő emlékeit, melyek a színpadhoz kötök. Szacsy Imrének, ki régi színészeink élet- és jellemrajzával foglalkozik, ő szolgáltatta a legbecesebb adatokat, s emlékező tehetsége a legutóbbi időig is oly friss volt, hogy még ezelőtt pár nappal is egy három strófás gúnyverset dik-tált le, a melyet jóval a forradalom előtt, énekeltek Kolozsvárt egy mágnásra, ki a színészeket megsérté. Az elhunytnak sok érdekes irata és levele maradt fenn, — a többek közt Dérynéől is — a melyeknek egy részét még életében átadta a magyar színművészet történelmével foglalkozó Bánóczyinak és Szacsy Imrének. A Jókainé ötven éves jubileumáról sem feledkezett meg, s egy kis versben üdvözölte hajdani pályatársnőjét, kinek útját, midőn még kezdő volt, ő is egyengette.

Születési évét biztosan nem lehet megállapítani, de tény, hogy Déryné 1824-ből már azt írja róla, hogy „már nem a legfiatalabb virágjában volt.“ Mintegy kolozsvári jómódu ügyvéd leánya jegyben járt egy fiatal emberrel, kit azonban egyszer valami hazugságon kapván, annyira megutált, hogy a jeggyűrűt azonnal visszaküldé, s felfogadá, hogy soha többé férfinak nem hisz. Meg is tartá, mert noha sokan kérték, s — Déryné szerint — „Szentpéteri is boldog lett volna, ha megnyerheti“: mint leány halt meg.

De engedjük át a szót Dérynének, ki nagyon jellemző képet rajzol róla: „...Rendkívül szeretetre méltóvá tudta tenni különöz modorát. A legkomolyabb arczsal mondott oly pajzán dolgokat, hogy henteregni szeretett volna nevéttében tőle minden ember. Szatirikus volt a szó legszorosabb értelmében, senki nem maradt élceze által érintetlen, de azért soha senkit nem sértett meg. Még a legmagasabb körökben is óhajtott vendég volt élcezes, szikrázó társalgásáért, de ő nem ment el soha semmi meghívásra, hacsak azt nem üzenték, hogy ez meg ez a grófnő beteg. Akkor aztán elment. Hideg, komoly, gúnyos külseje alatt senki se gyanított volna azt a melegen érző, részvételtjes szívet. (Déryné naplója II. k. 88—89 l.)

Most már elköltözött ő is egykori pályatársaihoz, s neve és alakja mátol kezdve a történetét. A sors szeszélye úgy hozta magával, hogy abban a házban fekszik kiterítve, a melynek szomszédságában egykori híres pályatársa: Coelestin meghalt.

Temetését ma délután a szintársulat ünnepélyessé teszi. Beszédet Szacsy Imre és Lubinszky Ödön tartanak. Pályatársai díszes koszorút tesznek koporsójára. Áldás hamvaira!

Cs. Gy.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jan. 19.

TREFORT ÁGOSTON, közoktatásügyi minister úr egy levelet intézett Berecz Antalhoz, a budapesti felső leányiskola igazgatójához, melyben kiemelve a nőoktatás azon hiányát, hogy a közgazdasági elvek lényegét nem tanítják meg lányainknak, holott ez ország közgazdasági önállóságára is károsan foly be. „A nők phantasiája — írja igen helyesen a minister úr — ez irányban el van rontva — oly betegség ez, mely az országot kiskorúságra kárthatja“. Ennek folytán felszólítja Bereczet, hogy szólítson föl vagy egy kiváló író, ki a közgazdasági elveket tartalmazó rövid kathekimust állitana egybe és egyszersmind utasítá Bereczet, hogy e tantárgy tanítása iránt intézkedjék. A helybeli felső-leányiskolának igazgatója, De Gerando Antonina egy encyclopaedicus tartalmu tankönyvébe már előbb bevette a közgazdasági elvekre vonatkozó részletet.

Az ERDÉLYI MUZEUM-EGYLET bölcsészeti-, nyelv- és történet-tudományi szakosztályának f. hó 12-én tartott ülésén Dr. Miska Sándor egyetemi magántanár mutatott be „Az investitura kérdése a pápaság és császárság első küzdelmében“ című nagyobb tanulmányából egy részletet. Felolvasó eredeti forrás tanulmányok alapján bizonyítja be, hogy az újabb általános elfogadott nézet, hogy t. i. a küzdelem okát nem az investitura kérdése képezte, s éppen ezért nem érdemli meg a régebben használt „investitura küzdelem“ elnevezést: csak részben indokolt. Igaz ugyan, hogy a kérdés a küzdelem első felében kissé háttérbe szorult a pápa és császár közt a keresztyén világ felett gyakorlandó legfelsőbb hatalom érdekében folytatott harcok mellett, de mihelyt II. Orbán pápa halálával az említett hatalmi kérdés is megszűnt: újból előtérbe lépett a mindaddig nagyon alárendelt szerepet játszó investitura kérdése. A szép nyelven és önálló felfogással tartott felolvasás után Turbucz Ferencz folytatta az emberi beszéd eredetének múltkor elkezdett ismertetését Turbucz ezuttal igen elmésen fejtegette, hogy az emberi nyelv nem a természeti hangok utánzásából keletkezhetett, mivel ezeknek megalkotása a nyelveknek már bizonyos magasabb fejlődési fokát tételezi fel. Ha ez így lenne, a természetnek ugyanazon hangját minden nyelv hasonló hangzásu szóval igyekezett volna visszaadni, de a felhozott példák ellenkezőről tanuskodna. Szerinte hát számos psychologiai példák alapján — sokkal valóbbszinű, hogy a legpri mitivebb beszéd indulatszavakból állott. Az értekezésből különben nem annyira az egész, mint inkább az egyes részletek keltettek figyelmet azon találó észrevételek miatt, melyek szerző éles megfigyelő képességét bizonyították. Ilyen pl. azon megjegyzése is, hogy a gyermek nyelve — a melyre pedig némelyek oly sokat építenek — tulajdonképpen nem áll egyébből az anyának vagy a dajkának kényeztetés okából elrontott szavainál. A felolvasásokat zárt ülés előzte meg, melynek főtárgya az új tagok megválasztása volt.

SZINHÁZUNKHOZ folynak a szerződtetések. Szó van Hunyadi Margit, Nagy Ibolyka szerződtetéséről. Színházunk nem egy érzékeny vesztesége lesz egy pár kiváló tagja eltávozásával. Mi a szerződtetéseknel távol tartjuk magunkat az előleges bírálattól. Véleményünk szerint egy jó társulat szervezése kivált e jelen válságos helyzetben, annyira életbevágó dolog, hogy színi választmány derék elnöke gr. Eszterházy ennek élénk tudatában teszi meg a lépéseket.

— **KEMÉNY ZSIGMOND** társulat gyűléséről csak most fekszik előttünk kimerítő tudósítás a „Figyelőben“, a társulat lapjában, magántudósítónkat betegsége gátolta meg, hogy tudósítását a maga idejében beküldhesse. E társulat elnökének Br. Apór Károly beszédét mai számunk egész terjedelmében hozza, mint a mely jellemző világot vet azon közönségre, melylyel erdélyrészi szépirodalmi és társadalmi nemesebb törekvéseinknek kell megküzdniök. Az elnöki beszéd után Hegedűs Istvánnak, lapunk főmunkatársának költeményét: *Dal a bolder Jettiről*, melyet — a szerencsétlen gr. Majláth Henriette emlékének áldoz, ki atyjával együtt az élet kegyetlen csapásai alatt megtöretve a Starnberg hullámaiban kereste sírját 1853. jan. 3-án Ezután Vass Tamás kedves humoros versei olvastattak föl és tettek hatást. *Gönczi János* „Szilárda“ cz. meleg rajza szintén tetszett. A titkári jelentésből kiemeljük, hogy a társulatnak 3000 frt. tényleges vagyona van és összes megajánlásokkal együtt 4000 frtra megy a társulat cselekvő állása. A lefolyt évben alapítók sorába léptek: Tolnai Gábor és Reginald, Csongvai Lajos urak. Szintén az alapítók sorába lép báró Bánffy Zoltán főispán is. A társulat gyűlése iránt a közönség kevés érdeklődést tanúsított, mit a társulat közlönye egy kissé fanyar hangon ró meg.

— **A TUDOMÁNYOS AKADÉMIA II** osztálya jan. 14. d. u. 5 órakor Ipolyi Arnold elnöklete alatt ülést tartott, melyen dr. Wenzel Gusztáv „Kritikai tanulmányok a Frangepán-család történetéhez“ czimen olvasott fel nagyérdékű értekezést. E család története kiváló fontossággal bír hazánk történetére. Terjedelmes birtokaik Magyarországon és Horvátországban nagy hatalmat adtak nekik. Ennek folytán, midőn Magyar- és Horvátország viszonyairól van szó, e család története különösen tanulságos. A család történetére mind a magyarok, mind a horvátok bizonyos kegyelet jelével tekintenek. Történetükről azonban az egyetlen Kállay irt rövid értekezést 1841-ben. A horvátok szintén igen keveset tettek e tekintetben s Kukuljevics inkább adalékokat nyújtott. Wenzel kis történeti caleidoscopot állított össze e családról jelen munkájában. A család ősi fészke Veglia szigete, mely horvát zsupánsághoz soha sem tartozott. Jóllehet Rómából származnak, a Medicic család egyik ágából, a horvátok ezt tagadják, sőt Frangepánoknak sem akarják nevezni, hanem Francopánoknak, mi annyit jelentene, hogy „szabad úr“. Wenzel kimutatja, hogy ez okoskodás nem áll. A történelemben 1241-ben lépnek föl, midőn IV. Béla királynak tesznek nagy szolgálatot a tatárpusztítás alkalmával. A Frangepánok nemcsak mint hatalmas földbirtokosok, hanem mint vallásos, buzgó főurak is nevezetesek. A megéljenzett felolvasás után dr. Ortway Tivadar levelező tag „Egy állítólagos római mediterránut Pannoniában“ czimű munkáját terjesztette elő hozszabb előadásban, melyre Salamon és Torma Károly tettek megjegyzéseket, mire az ülés 7³/₄ órakor véget ért.

— **FARSANGI TRÉFA.** A mi színházunkban nemcsak Faust színrehozatalával tesznek ismételtelen nem valami szerencsés kísérletet, hanem, hogy az ellentétek egymásmellé állítva, jobban szembeszökjének, Szilágyi Béliának megengedik, hogy jutalomjátékul a szó szoros értelmében farsangi tréfa színhelyévé tegye a színpadot. Hiszen a bohózat jogosult műfaj, a Színháziképtelenségek pedig bohózatnak a legbadarab bohózat, vegyítve pasquill szemkarrikaturákkal alkalmat adva a színész elemézkedéseinek annyira mint a Sängereink, a nélkül, hogy mindig magas pléhgallérral járna a színházi igazgatóság, meg kellene őriznie a méltóság ez előkelőség biztos látszatát. E bohózat merőben korcsmai termék és nem hiába játszik a kék kecskében, mert oda is való. Még ezt a darabot is lehetett volna izléesesebb alakban föltálatni, de a kolozsvári nemzeti színház színlapjával összeforrvan nem jelenhetik meg az a farsangi színlap, mely így végződik: kezdete 7 órakor. Vége azután! A közönség nevet annyit, hogy három darabban sem, de a szinköltészet muzsája veszt varázsából ugyanannyit. A Szent-Iván-éji álomban is van bolond képtelenség beleszöve, de külön színlap nem hirdeti, hanem a közönség magában a darabban élvezi a farsangi tréfát és meglepetést. Szellem a darabban semmi sincs. Még az sem baj; de hogy az izetlenségre a közönség vásári czédulával hívassék meg: az már ugyancsak sok a jóból. E sorok írója a melett van, hogy még operetének is megvan jogosultsága, ha szelleme és nem obscön, de egy jutalomjáték haszna nem elég jogczim

a legérdemesebb színésznek sem arra, hogy bukfeneczet vettessen a színművészet Muzsájával. Zilahi és Szilágyi úr balletnöi tánczánál izetlenebb dolgot a legordinébb korcsmai mulatságban sem találhatni föl. A közönség mulatni akar és mulatni tud. Vajjon cserben hagyja-e, ha épen olyan réztányér-veréssel nem csábitják be abba a nemzeti színházba, melyet a budapesti nemzeti színház előiskolájának hirdet a mi kolozsvári patriotismusunk?

— **JÓKAINÉ** közelebről Székes-Fehérvárt fogja diadalutját mert méltán annak tarthatni — folytatni. Különösen Székes-Fehérvárhoz fűződik az ő tüneményeszerű nagyságának első feltünése. 1838-ban itt játszta azon nagy szerepeit, melyekben páratlanul állt mindvégig a magyar színpadon.

— **A JÓKAI-PÁR DEBRECZENBEN.** Jókai Mór. koszorus írónk, lekiséri nejét Debreczenbe, hol az csütörtökön, e hó 24-én, „Coriolán“-ban föl fog lépni. Jókai is csütörtökön érkezik meg, az előadás napjára. A nagy művész és koszorus író fogadtatására Debreczenben nagy előkészületek történnek, s ezek megbeszélése végett az ottani színügyegylet már tartott is egy közgyűlést.

— **AZ ORSZÁGOS DALÁRSZÖVETSÉG.** A központi választmány a magyar király-hymnus és a férfi négyes pályázata ügyében tegnap este Bartay Ede elnöklete alatt ülést tartott, melyen az összes választmányi tagokon kívül gr. Eszterházy Kálmán Kolozsmegeye főispánja, mint a kolozsvári dalkör elnöke is jelen volt. Első sorban id. Ábrányi Kornél titkár betérjesztette a magyar király hymnus szövegére hirdetett pályázat eredményét, mely szerint összesen 121 pályamű érkezett be, míg 9, mint későn érkezett, visszavetett. Ezen költemények megbírálására a Kisfaludy-társaság kéretett fel. Ezután betérjesztett a miskolci dalünnepélyre kitűzött férfinégyesre hirdetett pályázat eredménye is, mely pályázatra 24 férfinégyes érkezett be.

— **MUNKÁCSI MŰMÁLYRÓL** írják Párisból: A nagy festő egészségi állapota, mely tavaly komoly aggodalmakra adott okot és hónapokon át megfosztá őt munkabírástól, utóbbi időben örvendetesen javult. A művész ismét tettereje egész melegségével adta magát a „fölfeszített Krisztus“-kép festésére és csaknem biztosan remélhető, hogy a festmény még e tavaszon kész lesz. A mű már is annyira kidomborodik a vásznon, hogy biztos képzetet szerezhetünk felőle. A Golgotha képe nemcsak méltó pendantja a Pilátus előtt álló Krisztusnak, hanem még felülhaladja ez alkotást kompozíciójának gazdagsága és sokkal nagyobb drámai hatása által a kép először Párisban lesz kiállítva, még pedig a Pilátussal együtt, abban a nagy csarnokban, melyet e célra a tulajdonos Sedelmayer külön épített, hogy az Ur kinszenvedésének története e két nagy jelenetében egyszerre tárulhasson a néző szeméi elé. Párisból a „Golgotha“ egyenesen Budapestre kerül, onnan pedig Bécsbe. Munkácsi legutóbbi munkái közt kitűnő Haynald bibornokérek életnagysága arcképe. E képet Munkácsy még tavaly augusztusban kezdte festeni, mikor a bibornok a művészt meglátogatta luxembourgi birtokán; nemrég, mikor az érsek Párisban időzött, Munkácsynak alkalma nyílt a képből megtenni az utolsó vonásokat. A „Krisztus Pilátus előtt“ még most diadal-útján van. Teljes két év óta csodálják már e képet Angliában és Skóciában, hol oly sikere van, minőt még alig ért meg valaha festmény. A látogatók statistikája igazi angol számokat mutat fel. Manchesterben egymagában 160,000 ember nézte meg a képet, bár e nagy iparos város rendszerint keveset törődik a festett dolgokkal. Februárban a Pilátus-kép bevégzi angolországi körutját és Berlinbe utazik, honnan Németország összes nagy városait fogja bejárni. — E halhatatlan képek Waltner által készített rézkarczai méltók az élő legnagyobb rézmetsző vésőjéhez. Visszaadja a nagy eredeti minden hatását, melegségét sőt még színének változatait is. Még a rézkarcz megjelenése előtt 70,000 frank előfizetés történt a metszet lenyomataira, oly szám, minőt a műtörténet eddig nem mutat föl.

— **MOLIERE VIGÁTÉKAI.** Kiadta a Kisfaludy-társaság. Tizenkettedik kötet. Budapest, az Athenaeum r. társaság kiadása, 1883. A nagybecsű vállalat most megjelent kötete Molière következő műveit tartalmazza: Pourceaugnac ur. Énekes és tánczos vigjáték három felvonásban. Ezt kitűnő műfordítónk Szász Károly ül-

tette át nyelvünkre. A rászedett féltékeny s A repülő orvos, mindegyik egy-egy felvonásos vigjáték, fordította dr. Toldy László s végül Vegyes költemények, fordította György Vilmos. Az igen díszesen kiállított kötet ára 1 frt.

SZOBOR TOMPÁNAK. A „Rozsnyói Híradó“ felhívja Tompa Mihály szülőmegyéjének, Gömörnek irodalompartoló közönségét, hogy a jeles költőnek állítson szobrot. Ösztönül a felhívásra az szolgált, hogy a Sáros-Patakon tanuló gömörmegyei ifjak saját kedvezményezésükből gyűjteni kezdtek maguk közt a kegyeletes czélra. A felhívás kiemeli, hogy az ügyet a megyének, a törvényhatóságnak kell magáévá tenni.

— **NIKITA FEJEDELEM, MINT DRÁMAIRÓ.** Czettinjből írják jan 15-ről: A fejedelem és neje, valamint egész családja, a diplomáciai kar s nagy közönség jelenlétében műkedvelők adták elő egy e célra berendezett színházban Nikita fejedelem három felvonásos drámáját, melynek czime „A Balkán czárna“ A színmű teljes sikert aratott, az előadók is nagy tetszésben részesültek. A fejedelem nagyon örült a sikernek s köszönetét fejezte ki az előadó műkedvelőknek.

— **A „SZÁZADOK“-NAK,** a magyar történelmi társulat közlönyének januári füzeté megjelent. Dr. Károlyi Árpád Nemzeti akadémia terve a mult század első feléből“ czimvel az 1743-ban megjelent Koptik-Oddó dömöldi apát s a szentmártoni főpát által Magyarbélre tervezett s a bajorországi ettali akadémia mintájára szervezendő tanintézet hányatott sorsával foglalkozik; dr. Ábel Jénő „Szinügy Bártfán a 15-ik és 16-ik században“ czimű értekezése sok érdekes és ismeretlen adatot tartalmaz e kor miniszterium drámáira és iskolai szindarabjaira nézve; Ballagi Aladárnak „A határőrvidék és legújabb monografusa“ czimű értekezése Schwickernek Vanicekből komplikált művelő bának el érdeme szerint; Fejérpataki László pedig „A pápai levéltárak“-at ismerteti. Könyvismertetés három van e füzetben: Schwickernek „Die Deutschen in Ungarn und Siebenbürgen“ czimű tendenciozus művéről Szalay József; Brezniknek „A selmeczbányai ev. egyház és liceum történeté“-ről, Versényi Gy. és Strausz Adolfnak „Bosnyák föld és népe“-ről Thallóczy Lajos irtak bírálatot. A tárczában a történelmi társulatot, akadémiaát a magyarországi vatikáni okirattárt, vidéki társulatokat stb. illető apróbb közlemények vannak.

— **JÁTÉKREND** f. hó 27-ig, ha ugyan nem változik: Vasárnap január 20. Kerekes András. Hétfő, jan. 21. Nézd meg az anyját. 2-szor. Kedd, jan. 22. „Anna“. „Szellemdús hölgy“. „A haldokló“. Szerda, jan. 23. „Rang és Mód“. Csütörtök, jan. 24. „47-ik cikk“. Péntek, jan. 25. „Pálfordulása“. E. Kovács Gyula jubileuma. Szombat, jan. 26. „Pálfordulása.“ 2-szor.

— **NÉB MÁRIARÓL** a család a következő szomorú jelentést tette közzé: Nemes Bórbára, Sárdi Józsefné; Nemes Mária, Rudkovszky Róbertné; Nemes Karolina, özv. Borsos Imréné; a maguk, valamint több közeli és távoli rokonok nevében mély fájdalommal jelentik, hogy felejthetetlen nagynénjük, az illetők rokona, Néb Mária, életének 85 ik évében, folyó évi január hó 17-én jobb létre szenderült. Egy nemes és szép lélek röppent el a földi szinterről, melynek tovatüntet nemcsak a család, hanem a művészet is gyászfélyt ölt. A szerepet, melyet lelke sugárzott, a humor és vig kedély, melyben kifogyhatatlan volt, nemcsak a közlebről hozzátartozók szívében hagynak hátra kedves, drága emlékeket, hanem nevé a magyar színművészet ébredő korszakának történelmébe már ifjusága virágjában kitörülhetlen betűkkel bevették. A ki egykor jószágával övét és pályatársait annyira elhalmozta, s a közönségnek annyi gyönyörködtető estvét szerzett és a magyar műveltség terjesztésén annyi lelkesültséggel fáradozott, nincs többé, de emléke élni fog örökre Földi részi f. évi január hó 19-én, d. u. 3 órakor fognak a felette tartandó rövid ima után, unitárius szertartás szerint, hosszu-szappan-utca 2 sz háztól a köztemetőbe kikisértetni. — Kolozsvárt, 1884. jtnuár 17-én. Béke porain!

TARTALOM: A magyar nép erkölcsi rajzához. Irtá: Imre Sándor. — Lada! Kérnek. Jösz-e? Jókai Mór. — Dalok kelet felé. Ifj. Ábrányi Kornél. — Szinte földőzták. Sáni Lászlóné. — A kolozsvári nemzeti színház. Hegedűs István. — A megváltozott Anna. — Cenci Beatrix. — Hogy lettem én mégis suszter. Kelen. — Br. Apór beszéde. — Irodalom. Csernátoni Gy. — Neé Mária. Cs. Gy. — Tárca: Dézsfalvi Klára B. E. és S. J. gyűjtése. Elmeftuttatás Egy önző. — Különfélek. —